

บทที่ 4

การศึกษาชุมชน ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของ บ้านทาโก้ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

บทนี้เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ในบริบทการศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคม วัฒนธรรม ของชุมชนบ้านทาโก้ หมู่ 1 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และทำการวิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งศึกษาประเพณีพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้ เพื่อทำการวิเคราะห์คุณค่าและปัญหาของการอนุรักษ์รักษาประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของ ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

4.1. การศึกษาชุมชน สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านทาโก้ หมู่ 1 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

- 4.1.1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านทาโก้
- 4.1.2. ที่ตั้งและภูมิประเทศ
- 4.1.3. ประชากร
- 4.1.4. การปกครอง
- 4.1.5. องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม
- 4.1.6. วิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน

4.2. ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

4.2.1 ความเป็นมาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้
4.2.2 รูปแบบและพิธีการของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้ในปัจจุบัน

4.2.3 วิเคราะห์คุณค่าและปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้

- (1) คุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้
- (2) สภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาโก้

บ้านทาโก้

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การศึกษาชุมชน สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนบ้านท่ากู่ หมู่ 1 ตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านท่ากู่

ตำบลทาบลาตุก ตั้งอยู่ตอนเหนือของอำเภอแม่ทาดังอยู่สองฟากที่ราบลุ่มแม่น้ำทา กับลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำทา เช่น ห้วยแม่ป่าช้า ห้วยแม่ดอนหวาย ห้วยสองท่า ห้วยต้นผึ้ง ห้วยทรายขาว เป็นต้น โดยมีเทือกเขาขุนตาลในเทือกเขาผีปันน้ำตะวันตกเป็นแนวยาวอยู่สองทางทิศตะวันออกของตำบล ที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล กับเทือกเขาดอยพอ ทางทิศตะวันตก พื้นที่ตำบลมีทั้งสิ้น 143.74 ตารางกิโลเมตรหรือ 89,840 ไร่ พื้นที่กว่าร้อยละ 70 เป็นพื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาล ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่ทา และป่าชุมชน ที่ชาวบ้านกันไว้ใช้ประโยชน์จากการเก็บผลผลิตจากป่า นอกนั้นเป็นพื้นที่ไร่นาสำหรับทำกินทางการเกษตร ส่วนที่เหลือเป็นพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ¹

ตำบลทาบลาตุกมีการเปลี่ยนแปลงสถานะทางการปกครองเป็นลำดับเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันคือ เดิมเป็นแคว้นทาบลาตุกกระทั่งมีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินหัวเมืองประเทศราชให้ขึ้นกับส่วนกลางในปี พ.ศ.2441 ขึ้นอยู่กับแขวงในเมือง และนอกเมืองลำพูน ในปี พ.ศ.2458 ได้มีการตั้งแขวงแม่ทา โดยมีแคว้นทาบลาตุกขึ้นอยู่กับแขวงใหม่นี้ ต่อมาในปี พ.ศ.2485 ได้ตั้งเป็นกิ่งอำเภอแม่ทา แคว้นทาบลาตุกได้เปลี่ยนเป็นตำบลทาบลาตุก แยกออกมาจากอำเภอเมืองลำพูน ตำบลทาบลาตุกประกอบด้วย 15 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านท่ากู่ บ้านทาป่าสัก บ้านทาทุ่งไผ่ บ้านทาชมภู บ้านทาปลาตุก บ้านทาป่าเป่า บ้านทาสองท่า บ้านขุนตาล บ้านศรีทรายมูล บ้านปงอ้อ บ้านหน้าสถานี บ้านแม่ป่าช้า บ้านป่าตึง บ้านป่าตึงเหนือ และบ้านใหม่ทาชมภู²

สำหรับประวัติของพื้นที่ในตำบลทาบลาตุกก็มีความเป็นมาที่ยาวนานเช่นกัน มีการกล่าวถึงไว้ว่า เมื่อครั้งหนึ่งได้มีคนในเมืองของและเมืองหลวงอพยพมาจากเมืองเชียงตุง แคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน ผ่านเส้นทางอำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่³ มาตั้งถิ่นฐานอยู่หมู่บ้านเวียงยองและบ้านหลวงใกล้เคียง ๆ กับตัวเมืองลำพูน แต่ก็มีชาวของกลุ่มหนึ่งประมาณ 20 ครอบครัว อพยพเรื่อยมาจนถึงน้ำ

¹ ไทยตำบลดอทคอม, ข้อมูลตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา ลำพูน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา:

<http://www.thaitambon.com/tambon/510201> (1 กรกฎาคม 2559)

² ไทยตำบลดอทคอม, ข้อมูลตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา ลำพูน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา:

<http://www.thaitambon.com/tambon/510201> (1 กรกฎาคม 2559)

³ สักภา มณีวงศ์, “การจัดการป่าชุมชนที่มีผลต่อสวัสดิการชุมชนบ้านทาชมภู ตำบลทาบลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”, (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2556), หน้า 48.

แม่ทา ซึ่งอยู่บนพื้นที่ของอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่และตั้งรกราก บุกเบิกพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณนั้น ต่อมาก็มีคน 2 กลุ่มอพยพไปหาถิ่นยังแหล่งใหม่ กลุ่มแรกอพยพลงทางใต้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านหน้าสถานีรถไฟในปัจจุบัน ห่างจากหมู่บ้านเล็กน้อยมีลำธารไหลลงมาจากเทือกเขาทางทิศตะวันตกบรรจบกับลำน้ำแม่ทา มีลำห้วยซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของปลาชุกมากมายและชาวบ้านได้อาศัยปลาเหล่านั้นเป็นอาหาร และเรียกชื่อนี้ว่าห้วยปลาชุก⁴ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งอพยพไปทางทิศเหนือ มีที่ราบขนาดใหญ่และมีลำธารไหลจากเทือกเขาทางทิศตะวันตกมาบรรจบกับแม่น้ำทา แต่บริเวณใกล้ลำธารมีต้นชมพูชุกชุมอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกห้วยนี้ว่า “ห้วยชมพู” ที่กลายเสียงมาจาก “ห้วยจุมปู” และตั้งหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านทาชชมพู” การอพยพของคนไทยของทั้งสองกลุ่มในช่วงนั้นมิได้แยกออกจากกันเป็นเด็ดขาดแต่เป็นการแยกย้ายไปตามทำเลภูมิประเทศแต่อยู่ภายใต้อำណัติปกครองจากหัวหน้ากลุ่มคนเดียวกัน⁵ ในพื้นที่ ที่คนไทยของมาบักหลักทำกินปรากฏว่าในลำห้วยมีปลาชุกเป็นจำนวนมากเมื่อมีชุมชนเกิดมากขึ้นหลายหมู่บ้านจึงได้ตั้งเป็นตำบลและได้ชื่อว่า “ตำบลทาบลาชุก” และหมู่บ้านในระยะแรกนั้นจะมีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า “ทา” เป็นเหตุผลมาจากมีลำน้ำแม่ทาไหลผ่านกลางตำบลและชาวบ้านก็ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใกล้ๆ สองฝั่งลำน้ำทาจึงได้นำชื่อแม่น้ำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านด้วย รวมถึงชื่อตำบลด้วย⁶

บ้านทาหมู่ 1 ตำบลทาบลาชุก เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่เหนือสุดของอำเภอแม่ทาคิดกับตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากแยกบ้านศาลาแม่ทาหรือห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ทาประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติจากของและใช้ภาษาลาวและภาษาของในการสื่อสาร⁷ แต่จากการค้นคว้าและสัมภาษณ์ยังไม่เห็นว่าคนไทยของบ้านทาหมู่ 1 ได้เชื่อมโยงกับการอพยพของคนไทยจากหมู่บ้านเวียงยอง และบ้านหลวงที่ตั้งอยู่ใกล้กับตัวเมืองลำพูนเท่าไรนัก แต่ก็มีหลักฐานอีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนที่มาอยู่เริ่มต้นในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นคนไทยของเหมือนกันกับบ้านอื่นของตำบลทาบลาชุก คือ ในราวปี พ.ศ.2378 เจ้าไชยลังกาพิศาลโสภาคย์กุล เจ้าเมืองลำพูน เจ้าเมืองลำพูนอันดับที่ 6 (พ.ศ.2368 – 2414) ได้ส่งนายแสนฟูซึ่งเป็นคนไทยของพร้อมด้วยบริวารให้มาดูแลการทำไม้สักของบริษัทสัญชาติอังกฤษที่ได้สัมปทานป่าไม้ในพื้นที่

⁴ เทศบาลตำบลทาบลาชุก, *ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลทาบลาชุก*, (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

<http://www.tapladuk.go.th/index.php/2013-01-19-16-50-29> (1 กรกฎาคม 2559)

⁵ ศักภา มณีวงศ์, “การจัดการป่าชุมชนที่มีผลต่อสวัสดิการชุมชนบ้านทาชชมพู ตำบลทาบลาชุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”, หน้า 48.

⁶ เทศบาลตำบลทาบลาชุก, *ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลทาบลาชุก*, (ออนไลน์) แหล่งที่มา:

<http://www.tapladuk.go.th/index.php/2013-01-19-16-50-29> (1 กรกฎาคม 2559)

⁷ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน, *สารานุกรมชื่อบ้านนามเมือง จากทริภูษชัยถึงลำพูน เล่มที่ 1*, (เชียงใหม่: จรัสธุรกิจการพิมพ์, 2554), หน้า 76.

แถวบริเวณบ้านโฮ้งหรือบ้านทาสองท่า หมู่ 7 ในปัจจุบัน นายแสนฟูนอกจากจะทำหน้าที่ควบคุมการทำป่าไม้ของบริษัทแล้ว ยังได้ทำการบุกเบิกพื้นที่นาเพื่อปลูกข้าวไปเรื่อย ๆ ทั้งทางฝั่งตะวันตกและตะวันออกของลำน้ำแม่ทา โดยพื้นที่ฝั่งตะวันตกกำหนดให้เป็นพื้นที่ของเจ้าเมืองลำพูนในลักษณะส่วนพื้นที่ทิศตะวันออก คือ บริเวณทุ่งหน้าหน้าวัดบ้านปงอ้อ – บ้านป่าตึงใต้ ใช้เป็นที่อยู่และทำกินของตนเองบริเวณนี้เรียกชื่อว่า ทุ่งแสนฟู ปัจจุบันนี้ประชาชนในหมู่บ้านทาทุ่งและใกล้เคียงจะรู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า “ทุ่งตะวันตก” และกาลต่อมาท้าวอินทนนท์เป็นคนเชื้อสายละว้าหรือลัวะได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ้านปงอ้อ หมู่ 10 ปัจจุบัน (เดิมคือบ้านทาทุ่ง หมู่ 1) และมีการแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้เคียง คือ กลุ่มหนึ่งได้แยกย้ายไปอยู่บริเวณใกล้เคียงทุ่งตะวันตกเพื่อรับจ้างทำไม้กับนายแสนฟู และอีกส่วนหนึ่งก็มาทำสวน ทำการเกษตรอยู่บริเวณอยู่ฝั่งตะวันออกลำน้ำแม่ทาหรือบริเวณทิศเหนือของทุ่งแสนฟู (หรือทุ่งตะวันตก) ตั้งชื่อบ้านว่า “บ้านหลวง” เมื่อประมาณปี พ.ศ.2434 ปรากฏว่ามีครอบครัวคนไทยของอยู่บริเวณนั้น 5 – 6 ครอบครัวด้วยกัน⁸

เมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมา “ครูบาเสนา” คำริที่จะสร้างวัดขึ้นที่บ้านหลวงบริเวณเนินเขาเดี่ยว ๆ จึงให้ชื่อว่า “ม่อนวัด” (ชาวบ้านทาทุ่งปัจจุบันเรียกว่า “วัดห่าง” บ้าง หรือ “วัดหลวง” บ้าง) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของโรงเรียนบ้านทาทุ่งปัจจุบัน เมื่อเวลาผ่านไปอีกหลายสิบปีคนไทยของที่บ้านหลวงพากันอพยพไปอีกฝั่งหนึ่งของลำน้ำแม่ทา (ตรงบริเวณทิศตะวันออกของโรงเรียนบ้านทาทุ่ง) ตั้งชื่อว่า “บ้านใหม่” เหตุเพราะที่บ้านหลวงเมื่อถึงฤดูน้ำหลากจากลำห้วยน้ำจี่จะพัดเอาสิ่งต่าง ๆ ไหลทับถมบริเวณบ้านอยู่เรื่อย ๆ เป็นประจำทุกปี ในปี พ.ศ.2439 ครูบาเสนา กับศรัทธาทั้งหลายเห็นว่า ม่อนวัดที่ก่อสร้างมาก็ยังไม่มีอะไรเป็นแก่นสารมั่นคงควรขยับขยายไปตั้งวัดที่บ้านใหม่ ด้วยเห็นว่าอยู่ในทำเลที่ดีและมีร่องรอยวัดเก่าอยู่แล้วจึงได้ลงมือแผ้วถาง ประกอบกับในขณะนั้นมีคนเลี้ยงช้างของเจ้าอินททยยศผู้ครองนครลำพูน (พ.ศ.2438-2454) ได้นำช้างมาปล่อยเลี้ยงไว้ตามบริเวณชายป่าบริเวณนี้ ครูบาเสนาพร้อมกับศรัทธาและคนเลี้ยงช้างไปขออนุญาตเจ้าหลวงเพื่อขอใช้ช้างลากไม้ใหญ่จากบริเวณวัดร้างไปสร้างเป็นวัด มีการสร้างกุฏิ วิหาร ขึ้นเป็นอันดับแรก เสร็จแล้วครูบาเสนา ก็กลับคืนไปยังวัดบ้านดอน ซึ่งเป็นสำนักเดิมของท่านอยู่ที่เขตอำเภอสันกำแพง ต่อมาเมื่อครุบาลิทธิฯ มาประจำพรรษาแทนครูบาเสนาท่านจึงสร้างพระอุโบสถขึ้นให้เป็นที่ตั้งกรรมเมื่อเสร็จแล้วจัดให้มีการฉลองสมโภชขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2461 จึงเป็นวัดสมบูรณ์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงสมัยของ ครูบาปัญญา ท่านจึงได้สร้างเจดีย์ครอบองค์เดิมที่ขุดค้นให้เป็นเจดีย์ยอดเหมือนเจดีย์ทั่วไป ดังที่เห็นเช่นปัจจุบันและจัดให้มีการฉลองอีกครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ.2474 ปัจจุบันนี้วัดทาทุ่งแก้ว ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจนมีวิหาร

⁸ บุญถึง วงศ์คม, *โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาบลาคุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาบลาคุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2557), หน้า 9.

พระอุโบสถ กุฏิ กำแพงล้อมรอบทั้ง 4 ด้านของวัด⁹ ส่วนม่อนวัดก็ถูกทิ้งเป็นวัดร้างเดิมเคยพบเห็นซากปรักหักพังของกำแพงวัด ปัจจุบันคงเหลือเฉพาะซากปรักหักพังของเจดีย์ที่ถูกปกคลุมด้วยแมกไม้เท่านั้น

ภาพที่ 4.1 ซากเจดีย์ในม่อนวัด วัดประจำหมู่บ้านหลวงเมื่อในอดีตที่ปัจจุบันถูกทิ้งร้าง
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดตากู่แก้ว

ส่วนการตั้งชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านตากู่” นั้นมีประวัติเชื่อมโยงกับวัดตากู่แก้วเนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้เจริญเติบโตมาตามลำดับ กล่าวคือ วัดตากู่แก้วถูกพบครั้งแรกราวปี พ.ศ.2439¹⁰ โดยครูบาเสนา ในขณะนั้นวัดถูกปกคลุมด้วยต้นไม้ใหญ่ล้อมรอบกับป่าดงดิบ ได้การปกคลุมเป็นซากปรักหักพังของกำแพง อุโบสถ เจดีย์ยอดฉัตรหินผึ้งบอบเขตลูกนิมิต ชาวบ้านเรียกชื่อเจดีย์ที่พบว่า “กูคูกู่” และเมื่อกว่า 80 ปีที่แล้วได้มีเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรมาทำการสำรวจตรวจสอบจากดอกประดับที่วัดอุโบสถและอิฐของเจดีย์เดิมไปพิสูจน์แจ้งว่าสร้างมานานประมาณ 300 – 400 ปีโดยอุโบสถและเจดีย์สร้างในระลอกเดียวกัน¹¹

เมื่อช่วงปี พ.ศ.2490 มีการอพยพเข้ามาในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นเป็นการอพยพมาจากบ้านหลวงสาเหตุที่มาตั้งรกรากในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นก็เพราะต้องการหลบภัยธรรมชาติหมู่บ้านทางฝั่งขวาของลำห้วยแม่โฮ่องฮ่าง ถูกตั้งชื่อว่า บ้านใหม่ และ บ้านเหล่า ตามลำดับ ส่วนหนึ่งก็ย้ายไปทางทิศใต้ที่มีน้ำ

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁰ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน, สารานุกรมชื่อบ้านนามเมือง จากหริภุญชัยถึงลำพูน เล่มที่ 1, หน้า 74.

¹¹ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาปลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาปลาตุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 7.

ท่อมไม่ถึงเป็นหย่อมบ้านชื่อว่า บ้านปงอ้อ อยู่ใต้การปกครองของผู้ใหญ่บ้านท่ากุ่ม หมู่ที่ 1 ดังนั้นบ้านท่ากุ่ม หมู่ที่ 1 จึงประกอบด้วยบ้านท่ากุ่ม บ้านใหม่ บ้านเหล่า และบ้านปงอ้อ¹²

เมื่อปี พ.ศ.2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ ได้เสด็จราชดำเนินที่วัดท่ากุ่ม และในปี พ.ศ.2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จราชดำเนินมาเปิดอ่างเก็บน้ำห้วยโสมง่าง พร้อมกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี¹³

4.1.2 ที่ตั้งและภูมิประเทศ

บ้านท่ากุ่มหมู่ที่ 1 ตั้งอยู่ในตำบลท่าปลาตึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

¹² บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนท่าปลาตึก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลท่าปลาตึก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 9.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

ภาพที่ 4.2 แผนที่หมู่บ้านในตำบลทาลาดุก

ภูมิประเทศบ้านท่ากู๋ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ อยู่เหนือสุดของอำเภอแม่ทา ติดกับ ตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ระยะทางจากอำเภอแม่ทา ถึงบ้านท่ากู๋ ประมาณ 18 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านท่าป่าสัก ตำบลทาลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาลบริเวณตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน และอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาลบริเวณตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมืองลำพูน และอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

4.1.3 ประชากร การศึกษา และอาชีพ

จากการสำรวจในปี พ.ศ.2556 พบว่าบ้านท่ากุ่มมีจำนวนหลังคาเรือน 218 หลังคาเรือน มีประชากรรวมทั้งหมด 623 คน แยกเป็นชาย 320 คน และหญิง 303 คน

จำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า มีอายุต่ำกว่า 15 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 12.20 อายุระหว่าง 15 – 25 ปี จำนวน 85 คน คิดเห็นร้อยละ 13.64 อายุระหว่าง 26 – 60 ปี จำนวน 369 คน คิดเป็นร้อยละ 59.23 และอายุมากกว่า 60 ปี 93 คน คิดเห็นร้อยละ 14.93

ด้านการประกอบอาชีพของประชากร พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 280 คน คิดเป็นร้อยละ 44.94 รองลงมาประกอบอาชีพ เกษตรกรรม (ทำสวน ปลูกสัตว์ ทำไร่ และทำนาตามลำดับ) จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 30.02 และกำลังศึกษาเล่าเรียน จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 19.10¹⁶

4.1.4 การปกครอง

การปกครองของหมู่บ้านท่ากุ่ม หมู่ 1 มี 2 รูปแบบ ด้วยกันคือ

(1) การปกครองท้องที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ตำบลทาบลาตุก ได้รับการจัดตั้งเป็นตำบลตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เมื่อปี พ.ศ.2482 กำหนดให้มีนายอำเภอเป็นผู้บังคับบัญชา และมีกำนันทำหน้าที่ปกครองพื้นที่ระดับตำบล มีผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งภายในหมู่บ้านท่ากุ่ม นอกจากจะมีผู้ใหญ่บ้านปกครองดูแลแล้ว ยังมีบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องกับการปกครองด้วย ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และมีคณะกรรมการหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม จากประวัติการอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านในระยะแรกของคนไทยของบ้านท่ากุ่มมีการแยกกันปลูกบ้านเรือนออกเป็น 3 ป๊อก คือ ป๊อกบ้านเหล่า บ้านใหม่ และป๊อกบ้านกุ่ม¹⁷ และปัจจุบันในหมู่บ้านยังคงมีลักษณะแบ่งเป็นป๊อกเช่นเดิมเหมือนดังอดีต หรือเรียกว่า “หย่อมบ้าน” นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีการแบ่งพื้นที่ที่ออกเป็น 10 หมวด แต่ละหมวดจะแบ่งออกประมาณ 20 หลังคาเรือนภายในหมวดก็จะมี การคัดเลือกผู้นำกันขึ้นมาเองช่วยดูแลบริหารหมวคของตนเอง¹⁸ ช่วงเวลาที่ผ่านมามีบ้านท่ากุ่มมีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจำนวน 14 คน ได้แก่¹⁹

1. พ่อแสนปัญญา แก้วพงษ์

¹⁶ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาบลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาบลาตุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 10.

¹⁷ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสศักดิ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

¹⁸ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสศักดิ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559

¹⁹ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาบลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาบลาตุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 10-11.

2. พ่อท้าวสุยะ พงศ์เก้
3. พ่อท้าวมหาพรม ถาถมภู
4. พ่อท้าวบุญชู กัณธิมาพงศ์
5. พ่อจันทร์ตา จันตา
6. พ่อกำ ขาดา
7. พ่อหนานปัญญา ปัญญาวงศ์
8. พ่อหนานดิบ ชัยมาสพงษ์
9. พ่อน้อยภู ปัญญาทอง
10. พ่อแฉว กัณธิมาพงศ์
11. นายพ่อภู ปัญญาทอง
12. พ่อหลวงบุญตัน พู่เฟื่อง
13. พ่อหลวงสุพัฒน์ กัณธิมาพงศ์
14. พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัถ

นอกจากนี้ภายในคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งออกเป็นหลายฝ่ายด้วยกัน เนื่องจากบ้านทาภูเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ซึ่งมีการแบ่งโครงสร้างการปกครองหมู่บ้านออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ คือ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายการคลัง ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายศึกษาและวัฒนธรรม และฝ่ายสวัสดิการและสังคม²⁰

(2) การปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารท้องถิ่น คือ ตำบลทาภูได้รับการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทาปลาดุก มีอำนาจตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538 และได้ยึดแนวเขตตำบลทาปลาดุกตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งเทศบาลตำบลทาปลาดุก และได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลทาปลาดุกเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2552 มีนายกเทศมนตรีเป็นหัวหน้าคณะบริหาร และมีสภาเทศบาลตำบลทาปลาดุก ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ โดยมีสมาชิกสภาเทศบาลจำนวน 24 คน²¹ ทั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาล เป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เทศบาลตำบลทาปลาดุก มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี เมื่อหมดวาระลงก็จะจัดให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาเทศบาลขึ้นมาทำหน้าที่แทนผู้ที่หมดวาระ

²⁰ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัถ, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²¹ เทศบาลตำบลทาปลาดุก, *ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลทาปลาดุก*, (ออนไลน์) แหล่งที่มา: <http://www.tapladuk.go.th/index.php/2013-01-19-16-50-29>

4.1.5 องค์ประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม

(1) ความสัมพันธ์ชุมชน ในหมู่บ้านท่าคูมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหลายกลุ่มที่มีบทบาทในสังคมของบ้านท่าคูค่อนข้างสูง ประกอบด้วย

(1.1) กลุ่มแม่บ้าน จัดตั้งโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทา มีนางวรรณพร ลาตใจ เป็นประธานกลุ่มแม่บ้านคนปัจจุบัน มีสมาชิกกลุ่มที่เป็นแม่บ้านมาจากเกือบทุกหลังคาเรือน ซึ่งกลุ่มแม่บ้านท่าคูได้มีกิจกรรมที่ทำอย่างจริงจัง ที่ทำให้กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนเป็นจำนวนมาก ได้แก่ การตั้งกลุ่มอาหารของกลุ่มแม่บ้าน เกิดขึ้นจากสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเคยได้รับการอบรมฝึกทำอาหารและขนมประเภทต่าง ๆ ทั้งแบบโบราณและสมัยใหม่ สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพในการทำขนมขายสร้างรายได้ให้แก่แม่บ้านและกลุ่มแม่บ้าน ที่ปัจจุบันกลุ่มแม่บ้านมีเงินหมุนเวียนภายในกลุ่มประมาณ 80,000 บาท เงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มมาจากการตัดแบ่งรายได้จากการทำขนมร้อยละ 10 เข้ากลุ่ม เนื่องจากการมีสมาชิกเป็นจำนวนมากจึงได้แบ่งกลุ่มขนมออกเป็น 3 กลุ่ม หมุนเวียนกันทำอาหารในลักษณะงานจัดเลี้ยง ดังเช่นเมื่อปี พ.ศ.2558 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ได้จัดการอบรมให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นลูกค้าของ ธ.ก.ส. ในจังหวัดลำพูน มาจัดอบรมเรื่องการพักชำระหนี้โดยใช้พื้นที่ในหมู่บ้านสำหรับจัดการอบรมถึง 14 รุ่น ๆ ละประมาณ 50 คน แต่ละรุ่นทำการอบรม 2 คืน 3 วัน ทำให้กลุ่มแม่บ้านหมุนเวียนกันทำอาหารให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม เป็นการสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและเงินหมุนเวียนของกลุ่มเพิ่มขึ้น²²

(1.2) ธนาคารชุมชน เดิมเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือทางการเงินแก่สมาชิกภายในกลุ่มเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นสมาชิกธนาคารชุมชน รวมถึง 230 คน ธนาคารชุมชนมีเงินหมุนเวียนจากการรับเงินฝากถึง 2 ล้านบาท โดยแต่ละเดือนจะเปิดให้มีกาฝาก-ถอนเงินจากธนาคารกองทุน 1 ครั้งตามกำลังทรัพย์ของสมาชิกแต่ละคน เพื่อให้การบริหารการเงินของธนาคารชุมชนไม่ติดขัดหรือมีรายได้รายหนึ่งฝากเงินมากจนเกินไปคณะกรรมการของธนาคารชุมชนจึงได้ออกข้อกำหนดให้สมาชิกแต่ละรายฝากเงินแต่ละครั้งต้องไม่เกิน 50,000 บาท นอกจากนี้ยังให้บริการเงินกู้แก่สมาชิกที่มีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 บาทต่อเดือนเพื่อให้สมาชิกที่มีความต้องการเงินไปลงทุนสำหรับการประกอบอาชีพ จนถึงปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีหนี้เสียเกิดขึ้นจากการให้กู้ยืม²³

(1.3) กองทุนหมู่บ้าน เป็นกองทุนที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ.2545 มีสมาชิก 230 คนมีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 2.50 ล้านบาท เป็นกองทุนที่สามารถให้ความช่วยเหลือสมาชิกให้กู้ยืมไปใช้สำหรับการลงทุนตามระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนดไว้

²² สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²³ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

สมาชิกกองทุนที่กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน กองทุนฯ กำหนดอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างถูกคือ กำหนดไว้เพียงร้อยละ 6.0 บาท/ปี ปัจจุบันมีนายบรรเลง เสนางาม ทำหน้าที่เป็นประธานกองทุนหมู่บ้าน²⁴

(1.4) กลุ่มสาธารณสุขมูลฐาน แต่ละหมู่บ้านนั้นจะมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งได้รวมตัวกันในระดับหมู่บ้านมีประธานกลุ่ม มีนางพรรณี พิงคสันต์ เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มสาธารณสุขมูลฐานมีหน้าที่รับผิดชอบให้บริการด้านการสาธารณสุขต่าง ๆ แก่ประชาชนในหมู่บ้าน ทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคระบาดในหมู่บ้าน บทบาทที่สำคัญที่ผ่านมาก็คือการดูแล ป้องกัน และการหาข่าวเกี่ยวกับโรคระบาดในหมู่บ้านดังเช่น ไข้เลือดออกที่มักประสบปัญหาอยู่เนื่อง ๆ เหมือนกันกับอีกหลายหมู่บ้าน²⁵

(1.5) กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มที่พัฒนามาจากเด็กหนุ่มสาวในหมู่บ้านร่วมกันทำหน้าที่ทางสังคมภายในชุมชน โดยเฉพาะด้านการกีฬามีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันปัญหายาเสพติดในเด็กและวัยรุ่นของหมู่บ้านและเพื่อสร้างความสามัคคี ทำกิจกรรมทางสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีนายศักดิ์สิทธิ์ พงษ์เก้ เป็นประธานกลุ่มเยาวชนบ้านทา²⁶

(1.6) กลุ่มฌาปนกิจ ประชาชนในหมู่บ้านทาถูกร่วมกันจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือทางการเงินแก่ครอบครัวเมื่อสมาชิกเสียชีวิต มีการก่อตั้งมานานแล้ว จำปีที่ก่อตั้งที่แน่นอนไม่ได้ เริ่มต้นจากมีจำนวนสมาชิกไม่กี่รายและสมาชิกต้องร่วมกันจ่ายเงินช่วยเหลือสงเคราะห์ศพเริ่มที่ 3 บาทต่อศพจนถึงปัจจุบันเป็น 20 บาทต่อราย ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 18,880 คน หากสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจที่เสียชีวิตจะได้รับเงินช่วยเหลือจากกลุ่มประมาณ 30,000 กว่าบาท ขณะนี้นายบุญช่วย พวงเก้ เป็นประธานกลุ่ม²⁷

(1.7) กลุ่มปู้ย เมื่อกว่าสิบกว่าที่ผ่านมามีบ้านทาได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลจำนวน 40,000 บาท ให้ตั้งกลุ่มปู้ยและใช้เงินที่ได้รับไปจัดหาปุ๋ยราคาถูกมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกที่ปัจจุบันมีอยู่ประมาณ 100 คน และมีเงินหมุนเวียนประมาณ 80,000 บาท มีพ่อหลวงอดิศร พันธ์สัก เป็นประธานกลุ่ม²⁸

การที่ชุมชนบ้านทามีกลุ่มทางสังคมและกลุ่มอาชีพที่หลากหลายดังที่กล่าวมา ปรากฏว่าทุกกลุ่มมีการร่วมแรงร่วมใจกันทำงานภายในกลุ่มและมีความเอื้ออาทรกันภายในหมู่บ้านที่สามารถแลกเปลี่ยนสิ่งของ จากสิ่งหนึ่งที่ตนมีกับอีกกลุ่มหนึ่งที่มี โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินทองเป็นหลักโดยเริ่มจากฐานของโรงเรียนที่ให้นักเรียนเสริมการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สำหรับนำมาใช้ประโยชน์ด้าน

²⁴ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์สัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²⁵ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์สัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²⁶ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์สัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²⁷ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์สัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

²⁸ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์สัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

อื่นที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของตนเองทั้งในบ้านและโรงเรียนอันเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิต ในขณะที่พ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้านที่ต่างประกอบอาชีพก็จะอาศัยความเกื้อกูลระหว่างกัน โดยใช้ผลผลิตของตนเองไปแลกเปลี่ยนกับของเพื่อนบ้าน เช่น ผู้เลี้ยงวัวเมื่อได้มูลวัวก็จะนำไปหมักหรือทำปุ๋ยแล้วนำไปให้แก่คนปลูกข้าวโพดสำหรับทดแทนปุ๋ยเคมีเมื่อเก็บผลผลิตฝักอ่อนแล้วก็จะมอบเปลือกข้าวโพดให้แก่ผู้เลี้ยงวัวเพื่อนำไปเลี้ยงวัว ซึ่งวัวชอบกินซังและเปลือกข้าวโพดมาก นอกจากนี้ผู้เลี้ยงวัวยังนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ เพื่อสานความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้อีกได้แก่ นำไปทำแก๊สหุงต้มภายในครัวเรือนและบ้านใกล้เรือนเคียงเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่าย นำไปแลกเปลี่ยนจากเพื่อนบ้านเป็นการแบ่งปันและเป็นวิถีแห่งความเกื้อกูลในชุมชน²⁹ ความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ดีมีผลต่อการพัฒนาชุมชน ผู้การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ้านทาภูเมื่อปี พ.ศ. 2555 โดยมีจุดเด่นที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว 4 ประการ คือ ด้านอาหาร ด้านของที่ระลึก ด้านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และด้านภูมิปัญญาสุขภาพ³⁰ และยังคงดำเนินการอยู่จนถึงปัจจุบัน มีผลต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ประจำปี พ.ศ.2554 ของกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย ทั้งหมดล้วนแต่อาศัยความสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม อย่างไม่เป็นทางการและ เป็นทางการตลอดจนความเอื้ออาทรที่มาจากศักยภาพทางการเกษตรกรรมและการปศุสัตว์ ชุมชนบ้านทาภูจึงมีการตั้งศูนย์เรียนรู้กำหนดฐานเรียนรู้หลายฐานได้แก่ ฐานโอท็อป อาหารปลอดภัย แก้ปัญหาเกี่ยวกับหนี้ในระบบภายในหมู่บ้าน พลังงานทดแทน ฐานพอเพียง และฐานเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม³¹

ภาพที่ 4.4 ศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาภู
ที่มา: เทศบาลตำบลทาปลาดุก

²⁹ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

³⁰ คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, *สรุปเนื้อหาต้นฉบับ การพัฒนาต้นแบบสินค้าและบริการ 4 รูปแบบ 4 ชุมชน*, (เชียงใหม่: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1, 2555), หน้า 42-62.

³¹ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในชุมชนของคนไทยของบ้านทาภูที่ติดงั้นที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะจุดเริ่มต้นและนำไปสู่การขยายตัวเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ดังเช่นทุกวันนี้ เริ่มต้นจากการมีกลุ่มคนหลัก ๆ จากตระกูลถาดมภู แก้วพงศ์ ชัยมาสพงศ์ และกันธิมภาพงษ์³² หากดูความเชื่อมโยงในระดับบุคคลในชุมชนบ้านทาภูแล้วจะพบว่ามีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันมาก่อนช้งยาวนานเพราะต่างก็เป็นญาติพี่น้องด้วยกันแทบทั้งสิ้น แม้ว่าปัจจุบันนี้จะถูกวิเคราะห์ว่าการที่คนไทยของบ้านทาภูปัจจุบันนิยมมีบุตรเพียง 1 - 2 คน เหมือนคนไทยล้านนาทั่วไปอันเป็นผลมาจากการรณรงค์วางแผนครอบครัวของทางราชการรวมถึงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ทุกครอบครัวต้องพยายามฝ่่าพันให้อยู่รอดในสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน มีผลทำให้ความผูกพันทางจิตใจลดน้อยไปบ้าง แต่ก็ยอมรับว่าความสัมพันธ์ด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมิได้ลดน้อยลงไปเลย³³

(2) การศึกษา การศึกษาของคนไทยของบ้านทาภูได้รับการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ การศึกษาในระบบมีการจัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียน อายุ 2 - 4 ปี เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่วัดบ้านทาภู และเด็กอายุ 4 - 6 ปี จัดการศึกษาระดับอนุบาล 1-2 ที่โรงเรียนบ้านทาภู ระดับประถมศึกษาได้รับการศึกษาที่โรงเรียนบ้านทาภู ระดับสูงกว่าระดับประถมศึกษาต้องส่งบุตรหลานไปเรียนในชุมชนอื่นที่มีบริการ ส่วนการศึกษานอกระบบ คนไทยของบ้านทาภูได้รับการจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจัดที่เทศบาลตำบลทาปลาดุก และมีแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน คือ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดโรงเรียนให้บริการประชาชนด้วย³⁴ การสำรวจเมื่อปี พ.ศ.2556 พบว่า ประชาชนคนไทยของบ้านทาภูมีการศึกษาระดับต่าง ๆ คือ ไม่ได้รับการศึกษาหรือไม่เคยศึกษาจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5 การศึกษาระดับอนุบาล/ศูนย์เด็กเล็ก จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 3.8 การศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 การศึกษาระดับประถมศึกษาจำนวน 345 คน คิดเป็นร้อยละ 57.5 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 20.8 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 การศึกษา

³² สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพันธ์ศักดิ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

³³ วิเชียร ปิงชัย, “การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรบริโภคอาหารที่มีผลต่อการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชนบทภาคเหนือ: กรณีศึกษาบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545), หน้า 46.

³⁴ สุชาดา คุณชมภู และคณะ, “โครงการการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านทาภู ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน”, รายงานการวิจัย (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544), หน้า 16.

อนุปรัชญาหรือเทียบเท่า จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 3.5 การศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 1.7 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.2³⁵

(3) ภาษา คนไทยที่บ้านทาถูจะสื่อสารกันด้วยภาษาไทยล้านนาหรือภาษาพื้นเมืองหรือคำเมืองและภาษาของ แต่อาจมีสำเนียงแตกต่างกันไปจากหมู่บ้านอื่นบ้างที่เรียกว่าออกสำเนียงของส่วนใหญ่กับคนสูงอายุ แต่คนไทยที่บ้านทาถูส่วนใหญ่ในขณะนี้สื่อสารกันด้วยสำเนียงคนของน้อยมากและลื่นไหลกันไปค่อนข้างมาก แต่จะเข้าใจทั้งภาษาไทยกลาง ภาษาของและภาษาพื้นเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่พวกเขาได้ติดต่อกับผู้คนในเมืองมากขึ้น การได้ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ รวมถึงการที่เด็กๆ รุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาอย่างเป็นระบบจากโรงเรียน จึงทำให้คนไทยที่บ้านทาถูสามารถสื่อสารกับผู้คนภายนอกได้เป็นอย่างดี

(4) ศาสนาและความเชื่อ คนไทยที่บ้านทาถูนับถือศาสนาพุทธ มีวัดทาถูแก้วเป็นศูนย์รวมของการพัฒนาด้านจิตใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นแหล่งพักผ่อนของผู้สูงอายุ ชุมชนร่วมมือกันปฏิบัติภารกิจของพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญของชุมชนอยู่เสมอ ส่วนความเชื่อของคนไทยที่บ้านทาถู พบว่า มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นนอกจากความเชื่อด้านศาสนาพุทธแล้ว คนไทยที่บ้านทาถูยังเชื่อในเรื่องเหนือธรรมชาติ คือ ผีसाง เทวดา และไสยศาสตร์ โดยมีการบนบานศาลกล่าว ทรงเจ้า และเซ่นไหว้ผีต่าง ๆ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะช่วยทำให้อยู่เย็นเป็นสุขและทำมาหากินไม่ผิดพลาด รวมทั้งยังพบว่า ในหมู่บ้านทาถูจะมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องไสยศาสตร์เป็นที่พึ่งพาของชาวบ้าน ยามเกิดปัญหา เป็นการให้กำลังใจยามท้อแท้ จะมีการดูฤกษ์ ดูยาม ดูหมอบ บนบานศาลเจ้า ดูดวง โขลกกลาง สะเดาะเคราะห์ บายศรีเรียกขวัญ

(5) ศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญา บ้านทาถูมีศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาของคน ไทยองค์เดิมดังนี้

(5.1) การตีมีด ผู้ประกอบอาชีพคือนายเย็น ไพรพงศ์ อายุ 75 ปี ได้ยึดอาชีพตีมีดสืบทอดมาจากรุ่นพ่อ ซึ่งทุกวันนี้มีทั้งหมู่บ้านอื่น หมู่บ้านต่างตำบล หรือคนในหมู่บ้าน หากมีดใครที่ใช้มานานหมดคมก็จะนำมาให้นายเย็นเป็นผู้ตีให้

(5.2) ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้มีความรู้และเป็นปราชญ์คือนายจำลอง พงศ์เก้ อายุ 66 ปี มีความรู้ความสามารถด้านยาสมุนไพร ด้านฤกษ์ยามโหราศาสตร์ และพิธีกรรมทางศาสนาโดยได้เผยแพร่ความรู้ไปสู่กลุ่มเยาวชน นักเรียนโรงเรียนบ้านทาถูและผู้สนใจทั่วไป อีกทั้งยังทำจำหน่ายให้กับชาวบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้นายจำลอง พงศ์เก้ ยังเป็นมัคทายกแต่นิยมเรียกกันว่า “ปู่จ้าน” ทำพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาอีกด้วย

³⁵ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาปลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาปลาตุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 9.

(5.3) ประชาชนด้านคนตรีพื้นเมือง ได้แก่ นายจ่านอง ฉาพนัสลัก อายุ 59 ปี มีความสามารถด้านการเล่นดนตรีพื้นเมือง ละลื้อ ซอ ซึง และปัจจุบันได้ทำการสอนคนตรีพื้นเมือง ให้กับเด็กและเยาวชนในโรงเรียนบ้านทาภู³⁶

(6) วัฒนธรรมประเพณีสำคัญของชุมชน บ้านทาภูมีปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้าน หลายกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งแต่ละกิจกรรมของบ้านทาภูนั้นอาจต่างไปจากหมู่บ้าน ตำบลอื่นที่ชัดเจน³⁷ ส่วนพิธีกรรมที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้นเป็นกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีที่ไม่มีทั่วไปในภาคเหนือหรือ จังหวัดใกล้เคียง คือ

(6.1) ประเพณีตานข้าวใหม่ เป็นประเพณีที่ทำหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ประมาณเดือนมกราคม ซึ่งถือกันว่าเป็นการเคารพเมล็ดข้าวและให้พระพุทธเจ้าได้นั่งก่อน

(6.2) เลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นการเลี้ยงเพื่อขอบคุณที่ให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำอุปโภค บริโภค ซึ่งบ้านทาภูได้ทำระบบน้ำประปาภูเขา โดยนำน้ำจากลำห้วยแม่โง่งฮ่างมาใช้อุปโภค บริโภค เริ่มก่อสร้างระบบน้ำประปาภูเขาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2545 จึงถือเอาวันดังกล่าวของทุกปีเป็นวันเลี้ยง ขุนน้ำ

(6.3) ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ (อาบน้าธาตุ) จะตรงกับเดือนแปดเหนือแรมแปดค่ำ จะทำประจำทุกปีเพราะถือว่าวันนี้เป็นวันก่อสร้างธาตุ (พระเจดีย์ศรีกูแก้ว)

(6.4) ประเพณีสืบชะตาหลวง ทำให้วันที่ 16 สิงหาคม ของทุกปี เนื่องจากตรงกับวัน คล้ายวันเกิดของเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันจะจัดงานมูตาคิจิตและจัดพิธีสืบชะตาหลวง

(6.5) แห่ไม้ค้ำสะหลี เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่เมือง ราววันที่ 16 เมษายน ก็จะพากันแห่ โดยจะจัดแต่ละหมวด แต่ละคุ้ม เพื่อแสดงถึงการก้ำชูพระศาสนาให้ดียิ่งขึ้น ความเชื่อและความศรัทธา ดังกล่าวเกิดมีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษอยู่ที่เมืองของถิ่นฐานดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับไม้สะหลีค้ำเป็น อย่างสูง ไม้สะหลีค้ำนี้เป็นกิ่งโพธิ์จากพุทธคยาสถานที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามาปลูกไว้ทางทิศ ตะวันออกของเวียงยองและกลายเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองของ³⁸ นอกจากการแห่ไม้ค้ำสะหลี แล้วยังมีการขนทรายเข้าวัด สืบชะตาหลวง จุดเทียนสะเดาะเคราะห์ในช่วงเทศกาลปีใหม่อีกด้วย³⁹

³⁶ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน, สารานุกรมชื่อบ้านนามเมือง จากทริภูมยชัยถึงลำพูน เล่มที่ 1, หน้า 76.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

³⁸ สถาบันวิจัยสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เมืองยอง, (ออนไลน์), แหล่งที่มา:

http://www.sri.cmu.ac.th/ethnictai/yong_PDF/2.pdf

³⁹ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาปลาตุก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและ เทศบาลตำบลทาปลาตุก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 13.

4.1.6 วิเคราะห์ศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน

ชุมชนบ้านทาภู เป็นชุมชนคนไทยที่มีความเป็นมาที่ยาวนานนับร้อยปี หมู่บ้านแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งน้ำ ป่าไม้ และพื้นที่ดินสำหรับทำการเกษตรที่ปัจจุบันยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่เหมือนในอดีต มีแม่น้ำทาไหลผ่านข้างหมู่บ้านคนไทยของบ้านทาภูจึงได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำแม่ทาสำหรับการเกษตรและการอุปโภค ในขณะที่เดียวกันคนไทยของบ้านทาภูก็มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยของ เพียงแต่การเจริญเติบโตของสังคมรอบข้างและชุมชนบ้านทาภูเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเกี่ยวกับวิถีชุมชนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกเพิ่มมากยิ่งขึ้นทำให้ชุมชนบ้านทาภูสูญเสียเรื่องการสื่อสารที่ปัจจุบันเยาวชนและคนรุ่นใหม่จะใช้ภาษาพื้นเมืองสำหรับการสื่อสาร ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีจำนวนน้อยลงไปที่ยังใช้ภาษาของสำหรับการสื่อสารกันเองแต่ก็สังเกตเห็นได้ว่าการปะปนของภาษาพื้นเมืองไปค่อนข้างมากเช่นกัน เช่นเดียวกันกับการสูญเสียด้านการแต่งกายประจำชาติพันธุ์ไทยของที่หลากหลายพื้นที่ในจังหวัดลำพูนยังคงมีให้เห็นแต่สำหรับคนไทยของบ้านทาภูดูเหมือนจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ น้อยมาก

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการสื่อสารและการแต่งกายของคนไทยของบ้านทาภูจะไม่ใช่มุมแข็งที่สำคัญแต่ก็มีจุดแข็งอื่นที่บ่งบอกถึงการให้ความสำคัญต่อความเป็นคนไทย สิ่งนั้นคือ การมีความร่วมมือร่วมใจกันช่วยเหลือกิจกรรมและงานของหมู่บ้านทุกงาน โดยเฉพาะงานด้านสังคมและงานด้านวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงการทำงานร่วมกันเป็นหมู่เหล่าที่เป็นคุณสมบัติประจำชาติพันธุ์ของคนไทยของโดยทั่วไปที่ไม่ว่าจะอยู่แห่งใดก็จะพยายามมาพบปะและร่วมกันทำงานในกิจกรรมของหมู่บ้านอยู่เนือง ๆ ผ่านกลุ่มซึ่งเป็นองค์กรทางสังคมบ้านทาภูทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการดังกล่าวถึงให้เห็นแล้วในองค์กรประกอบทางสังคมและวัฒนธรรม จึงถือได้ว่าบ้านทาภูเป็นหมู่บ้านมีศักยภาพและความเข้มแข็งในความร่วมมือกันของชุมชนเป็นอย่างดี รวมถึงการแสดงออกในปัจจุบันอันแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันภายในหมู่บ้านทาภู ทั้งการร่วมกันตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเพื่อประโยชน์แห่งการดูแลชุมชน การร่วมมือกันจนสามารถเป็นชุมชนต้นแบบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติ ประจำปี พ.ศ.2554 ของกรมพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย การบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในลักษณะโฮมสเตย์ ที่ร่วมกันทำเป็นเครือข่ายที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในหมู่บ้านให้เข้มแข็ง จนเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชนนำมาซึ่งชื่อเสียงของชุมชนให้รู้จักกันในวงกว้างยิ่งขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนบ้านทาภูมีต้นทุนเดิมที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในเชิงความเป็นอยู่ในลักษณะสิ่งของแลกเปลี่ยนของ ดังนั้นเมื่อร่วมกันมาทำงานในเชิงสังคมและประโยชน์กลุ่มก็นำมาซึ่งการทำงานร่วมกันด้วยใจส่งผลให้กิจกรรมของชุมชนได้รับการกล่าวถึงจากภาคราชการอยู่เนือง ๆ

การร่วมมือและช่วยเหลือกันภายในชุมชนบ้านทาภู่มืออยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่สำคัญ ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาภายในหมู่บ้าน เช่น การพัฒนาแก้ไขปัญหาไฟอันเกิดจากภัยธรรมชาติ (ทำแนวกันไฟ) การทำแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับเทศบาลตำบลทาปลาดุก การพัฒนาห้วยโง่งอ้าง เป็นต้น รวมทั้งกิจกรรมในวาระสำคัญของประเทศดังเช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ และสมเด็จพระราชินีนาถ ประชาชนแต่ละครอบครัวจะเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ นับว่าเป็นความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาและการส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้เข้มแข็งมาโดยตลอด และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการช่วยเหลืองานตามประเพณี เป็นต้น บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ภายในชุมชน การร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนอันแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน อย่างไรก็ตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามักนิยมใช้การทำบุญร่วมกันภายหลังกิจกรรมนั้นเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วที่วัดท่าภูแก้ว เช่น การทำบุญเนื่องในวันเปิดทางขึ้นอ้างโง่งอ้าง การทำบุญวันพ่อ การทำบุญวันแม่ เป็นต้น

ภาพที่ 4.5 การมีส่วนร่วมของสมาชิกบ้านทาในทางสังคม การพัฒนาหมู่บ้านและวันสำคัญของชาติ
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาทุ่งแก้ว และเทศบาลตำบลทาปลาตุ๊ก

ด้านวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและความสัมพันธ์ภายในชุมชน เป็นลักษณะกิจกรรมที่หล่อหลอมประสบการณ์ต่างๆ ถ่ายทอดส่งต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมา ร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตจนสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนคนไทยของบ้านทาทุ่ง ชุมชนบ้านทาทุ่งมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ ๆ ของคนไทยของบ้านทาทุ่งมีดังนี้

1. ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ (อาบน้ำธาตุ) จะตรงกับเดือนแปดแฉดเหนือแรมแปดค่ำ หรือประมาณเดือนพฤษภาคม แต่เดิมจะจัดตรงกับวันเพ็ญเดือน 15 ค่ำ เดือน 8 แต่เนื่องจากตรงกับพิธีสงฆ์น้ำพระธาตุหริภุญชัย จึงเลื่อนมาเป็นวันดังกล่าวแทน ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุนี้ชุมชนบ้านทาทุ่งจะทำประจำทุกปีเพราะถือว่าวันนี้เป็นวันก่อสร้างธาตุ (พระเจดีย์ศรีทุ่งแก้ว)

ภาพที่ 4.6 ประเพณีการสงฆ์น้ำพระธาตุวัดทาทุ่งแก้ว
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาทุ่งแก้ว

2. ประเพณีदानข้าวใหม่ เป็นประเพณีที่ทำหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 หรือประมาณเดือนมกราคม ซึ่งถือกันว่าเป็นการเคารพเมล็ดข้าวและให้พระพุทธเจ้าได้ฉันทก่อน คนไทยของบ้านทาทุ่งจะทำบุญร่วมกันที่วัด มีการตักบาตรและทำพิธีถวายข้าวใหม่ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เทวดบุตร เทวดา เจ้ากรรมนายเวร และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ปกปักษ์รักษาอยู่ให้พืชผลทางการเกษตรเจริญงอกงามได้ผลผลิตสูงเป็นที่น่าพอใจ และเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

ภาพที่ 4.7 การร่วมพิธีในประเพณีदानข้าวใหม่ของคนไทยของบ้านทาทุ่ง
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดทาทุ่งแก้ว

3. เลี้ยงฝิขุนน้ำ เป็นการเลี้ยงเพื่อขอบคุณที่ให้ชาวบ้านได้ใช้น้ำอุปโภค บริโภค ซึ่งบ้านทาทุ่งได้ทำระบบน้ำประปาภูเขา โดยนำน้ำจากลำห้วยแม่โสภาลงมาใช้อุปโภค บริโภค เริ่มก่อสร้างระบบน้ำประปาภูเขาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2545 จึงถือเอาวันดังกล่าวของทุกปีเป็นวันเลี้ยงฝิขุนน้ำ

ภาพที่ 4.8 ประเพณีเลี้ยงฮีตฮอยน้ำของคนไทยที่บ้านทาгүй
 ที่มา: เทศบาลตำบลทาปลาดุก

4. ประเพณีสืบชะตาหลวง ทำให้วันที่ 16 สิงหาคม ของทุกปี เนื่องจากตรงกับวันคล้ายวัน
 เกิดของเจ้าอาวาสองค์ก่อนหน้าที่มีมรณะภาพไปแล้วจะจัดงานมูทิตาจิตและจัดพิธีสืบชะตาหลวง

ภาพที่ 4.9 ประเพณีสืบชะตาหลวงของคนไทยที่บ้านทาгүй หมู่ 1 ตำบลทาปลาดุก
 ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไฝ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาгүйแก้ว

5. แห่ไม้ค้ำสะหลี เมื่อถึงเทศกาลปีใหม่เมือง ราววันที่ 16 เมษายน ก็จะพากันแห่โดยจะจัดแต่ละหมวด แต่ละคุ้ม เพื่อแสดงถึงการคำชูพระศาสนาให้ดียิ่งขึ้น นอกจากการแห่ไม้ค้ำสะหลีแล้วยังมีการขนทรายเข้าวัด สืบชะตาหลวง จุดเทียนสะเดาะเคราะห์ในช่วงเทศกาลปีใหม่อีกด้วย⁴⁰

ภาพที่ 4.10 ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลีของคนไทยที่บ้านทาภู หมู่ 1 ตำบลทาปลาตูก
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

6. ประเพณีเช่น ไหว้เสื่อบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ที่ดินคอยม่อนฝักจี คนไทยที่บ้านทาภูเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดอันตรายแก่หมู่บ้าน จะจัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนหรือช่วงปีใหม่เมืองหรือวันสงกรานต์ซึ่งเป็นช่วงที่คนไทยในบ้านส่วนใหญ่ไม่ว่าจะไปทำงานหรือแยกครอบครัวไปอยู่ที่อื่นก็จะกลับมาบ้านของตนเองเพื่อร่วมทำบุญที่วัด สรงน้ำพระและรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุเมื่อเสร็จแล้วก็จะไปร่วมทำพิธีเช่น ไหว้เสื่อบ้านร่วมกับญาติพี่น้อง เครื่องเช่น ไหว้ประกอบด้วย หัวหมูต้ม ไก่ต้ม ลาบ ขนมห่อข้าว ดอกไม้ ธูปเทียน และข้าวตอก เป็นต้น ในระหว่างพิธีกรรมจะมีการสะเดาะเคราะห์บ้านและมีการฟังเทศธรรม 1 กัณฑ์

⁴⁰ บุญถึง วงศ์คม, โครงการ การฟื้นฟูวิถีชีวิตพึ่งพาตนเองของคนทาปลาตูก โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลทาปลาตูก ผ่านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, หน้า 13.

ภาพที่ 4.11 คนไทยของบ้านทาภูทำบุญในประเพณีเช่นไหว้เสื่อบ้าน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

สรุปได้ว่า คนไทยของบ้านทาภูมีศักยภาพและความเข้มแข็งในความร่วมมือและช่วยเหลือกันภายในชุมชนเป็นอย่างดี โดยอาศัยความสัมพันธ์จากความเป็นเครือญาติที่เป็นจุดเริ่มต้นของหมู่บ้านเมื่อครั้งอดีต และความสัมพันธ์ดังกล่าวมิได้สูญหายไปตามกาลเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมายในสังคมคนไทยของบ้านทาภู กิจกรรมที่ทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความร่วมมือได้แก่ กิจกรรมทั้งทางสังคมผ่านองค์กรชุมชนทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการที่ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และอื่น ๆ อีกหลากหลายกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือกันในหมู่บ้าน รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะความเอื้ออาทรต่อกันภายในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่อาศัยการแลกเปลี่ยน การให้และการสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างครอบครัวบงบอกถึงการมีความสัมพันธ์อันดีภายในชุมชนบ้านทาภู นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นผ่านกิจกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีที่คนไทยของบ้านทาภูอนุรักษ์กันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันและจะต่อเนื่องต่อไปผ่านเยาวชนรุ่นใหม่ ดังเห็นได้ในโอกาสต่างๆของงานประเพณีของชุมชน ซึ่งพิธีกรรมตามวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องทำให้คนไทยของบ้านทาภูมีความรักใคร่สามัคคีร่วมมือกันช่วยเหลือกิจกรรม งานของสังคมส่วนรวมในหมู่บ้านทุกงาน จึงถือได้ว่าหมู่บ้านทาภู บ้านคนไทยของมีศักยภาพและความเข้มแข็งในความร่วมมือกันของชุมชนเป็นอย่างดี

4.2 ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภู อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

4.2.1 ความเป็นมาของประเพณีงานศพคนไทยของบ้านทาภู

การสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพเมื่อในอดีตจากคนไทยของบ้านทาภู พบว่าพิธีกรรมงานศพคนไทยของในอดีตนั้นเรียบง่ายแตกต่างกันปัจจุบันนี้ค่อนข้างมาก ดังนี้

(1) พิธีกรรมก่อนตาย

เมื่อในอดีตนับแต่ปีนับย้อนไปตั้งแต่ พ.ศ.2509 หากคนไทยของบ้านทาภูป่วยหนักอาจไปรับการรักษาที่สุซศาลาหรือโรงพยาบาลในตัวเมือง แต่ส่วนใหญ่มักรักษากันเองในบ้านผู้ป่วยโดย

พึ่งพาหมอพื้นบ้านเพราะการเดินทางไปสุซศาลาหรือโรงพยาบาลนั้นเป็นไปค่อนข้างลำบาก หากญาติเห็นว่าอาการอยู่ในภาวะอาการหนักมีความเป็นและตายเท่ากัน ก็มักจะการทำ “दानข้าว” หรือการถวายสะพาน คนไทยของบ้านทาภูเชื่อว่า เป็นสะพานสำหรับผู้ป่วยใกล้ตายมีทางเดินไปภพหน้าด้วยสะพานที่ทำถวายทานให้แก่พระสงฆ์⁴¹ ญาติผู้ป่วยจะนำไม้มาวางพาดที่ลำเหมือนหรือลำห้วยมีเสาปักไว้ฝั่งโน้นและฝั่งนี้และทำไม้ราว เสร็จแล้วทำกองทรายที่เสาสะพานทั้งสองข้าง ปักดอกไม้และเทียนที่กองทราย นิมนต์พระสงฆ์ให้นั่งบนอาสนะที่เตรียมไว้ที่ฝั่งหนึ่งอาสนะที่นิยมใช้คือเก้าอี้ตนเอง นำขันตั้งมาวางตรงหน้าพระ เริ่มทำพิธีไหว้พระ รับศีล ถวายสะพาน สุดท้ายพระจะให้พร ระหว่างพระให้พรก็จุดเทียนที่ปักไว้บนทราย เมื่อเสร็จแล้วก็นิมนต์พระสงฆ์กลับวัด เป็นอันเสร็จพิธี ส่วนสะพานจะมีขนาดเล็กใหญ่ขึ้นกับฐานะของญาติผู้ป่วย หากเป็นสะพานขนาดใหญ่หรือมีความประณีตดีก็จะบ่งบอกว่าผู้ป่วยมีฐานะดี⁴² นับว่าเป็นพิธีกรรมงานเดียวก่อนตายที่ใช้พระสงฆ์ ส่วนพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูในสมัยนั้นจะไม่มีการใช้พระสงฆ์เลยแม้แต่ขั้นตอนเดียว⁴³

(2) การเตรียมศพ เมื่อคนไทยของบ้านทาภูเสียชีวิต ทั้งตายร้ายหรือตายดี จะทำพิธีกรรมงานศพกันอย่างเรียบง่ายไม่มีพิธีรีตองแต่อย่างใด ไม่มีการฉีกยากันศพเน่า ไม่มีการอาบน้ำศพ ไม่ทำการมัดตราสังศพ ไม่มีการนำเงินใส่ปากศพ เพราะไม่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านั้น จึงมีเพียงการจัดการศพให้รวดเร็วที่สุดก่อนศพจะเน่าเหม็นและยากต่อการจัดการ นอกเหนือจากการเตรียมศพ ญาติผู้ตายต้องเตรียมหลักฐานต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการนำไปแจ้งทางการที่กำนัน แต่ปัจจุบันนี้สามารถแจ้งการตายให้แก่ผู้ใหญ่บ้านเพื่อพิจารณาออกหลักฐานการเสียชีวิตแต่ส่วนใหญ่มักไปดำเนินการแจ้งการตายให้แก่ทางการหลังจากทำพิธีกรรมงานศพที่ป่าช้าทุ่งหูกเสร็จเรียบร้อยแล้ว

(3) การจัดการศพ ศพคนไทยของบ้านทาภูจะไม่มีการใช้โลงศพแต่จะมีการจัดการศพด้วยการหามไปยังป่าช้า คือ ในระยะแรกใช้วิธีมัดศพด้วยเถื่อหรือเถื่อลำแพน และต่อมาใช้วิธีการจัดวางศพบนแคร่ไม้

(3.1) การใช้วิธีมัดศพด้วยเถื่อหรือเถื่อลำแพน คือ นำศพผู้ตายวางบนเถื่อหรือเถื่อลำแพนแล้วม้วนเถื่อเพื่อมัดศพปลายทั้งสองของเถื่อพร้อมทำห่วงเชือกที่ส่วนหัวและส่วนเท้าไว้ ศพที่ถูกห่อนั้นจะอยู่ในท่านอนหงาย ถ้าเป็นศพเด็กก็จะทำาง่ายกว่านั้น คือ ห่อมัดด้วยผ้าให้สะดวกต่อการสวดศพด้วยไหล⁴⁴ พร้อมทั้งจะหามศพนำไปป่าช้า

⁴¹ สัมภาษณ์นายสุนัย มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁴² สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁴³ สัมภาษณ์พ่อของพ่อหลวง, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁴⁴ สัมภาษณ์อู้อยู่ตา ถาถมภู, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

(3.2) การวางศพบนแคร่ไม้ ต่อมาสักกระยะหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการจัดการศพเพื่อ
ห้ามไปยังป่าช้า จากการมัดด้วยเสื่อหรือเสื่อลำแพนไปเป็นการใช้แคร่ไม้ หามศพผู้ตายไปป่าช้า แคร่ที่
ใช้จะมีความกว้างประมาณ 1 – 1.5 เมตร ขาวกินลำตัวศพผู้ตายเล็กน้อยจึงไม่เกิน 2 เมตร⁴⁵ บนแคร่ก็
จะถูกปูด้วยเสื่อหรือเสื่อลำแพนในท่านอนหงายโดยศพจะถูกคลุมด้วยผ้าหรือผ้าห่มอีกชั้นหนึ่งแต่ไม่
มิดชิดนักเพราะสามารถมองเห็นศพได้⁴⁶ ส่วนบนศพก็จะคลุมด้วยผ้าครอบขนาดใหญ่ที่ทำด้วยไม้ไผ่
มาครอบศพที่คลุมด้วยผ้าหรือผ้าห่มไว้อีกชั้นหนึ่ง โดยที่หัวท้ายผ้าครอบจะเป็นรูปทรงคล้ายกาแล
คนไทยของบ้านท่ากู่เรียกผ้าครอบขนาดใหญ่นี้ว่า “แมวควบ” นอกจากนี้จะมีการนำดอกไม้มาร้อย
เป็นพวงด้วยซี่กไม้ไผ่หรือเรียกว่า “ตอก” ขดเป็นวงกลมแล้วคล้ายพวงมาลัยดอกไม้หรือหรีดคังเช่น
ปัจจุบันมาวางไว้ที่ฐานทั้งสี่ของแมวควบ พร้อมทั้งจะหามศพนำไปป่าช้า การจัดการศพในลักษณะนี้มี
วัตถุประสงค์เพื่อ เป็นการให้เกียรติคนตายด้วยการส่งดวงวิญญาณผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย และช่วยลด
ภาพคานหาคนที่ดูเหมือน ไม่เคารพศพผู้เสียชีวิตให้ดูดีขึ้น⁴⁷

(4) การบำเพ็ญกุศลศพ โดยเฉพาะพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้าน
ท่ากู่ในยุคสมัยนั้นจะไม่มีพิธีกรรมทางศาสนา มาจาก 5 สาเหตุ สาเหตุแรกคือ พิธีกรรมงานศพคนไทย
ของไม่นิยมใช้พระสงฆ์มาจัดพิธีกรรมทางศาสนาดังเช่นปัจจุบัน สาเหตุที่สองคือ สมัยนั้นวัดที่อยู่ไกล
การสัญจรไปมาระหว่างวัดกับบ้านงานศพไม่ถนัดและที่สำคัญคือพระสงฆ์ในวัดนั้นจะมีไม่กี่คน
สาเหตุที่สามคือ การตายของคนไทยของเมื่อในอดีตต้องจัดการศพให้เสร็จอย่างรวดเร็วภายในวันนั้น
หรือช้าสุดก็ต้องไม่เกินวันรุ่งขึ้นของอีกวันหนึ่ง สาเหตุที่สี่ คือ คนไทยของในสมัยนั้นสภาพเศรษฐกิจ
ภายในครอบครัวไม่ดีถูกเรียกว่า “สมัยหาม” คือไม่มีเงินเงินสำหรับใช้จ่ายแม้จะกระทั่งเงินสำหรับ
การศึกษาของบุตร คนไทยของบ้านท่ากู่สมัยนั้นจึงส่งลูกเข้าศึกษาเล่าเรียนกันน้อยมากยิ่งค่าใช้จ่าย
สำหรับพิธีกรรมงานศพแล้วยิ่งแทบไม่มีเลยจึงต้องทำอย่างเรียบง่าย และสาเหตุสุดท้าย คือ พิธีกรรม
งานศพของคนไทยของในอดีตกระทำกันมาอย่างเรียบง่าย ถูกถ่ายทอดกันมาอย่างนั้น⁴⁸ แต่ก็มีข้อสังเกต
ว่า สาเหตุหลักจะมาจกสาเหตุที่สี่ คือ เรื่องเศรษฐกิจในครอบครัวที่ทำให้พิธีกรรมงานศพคนไทยของ
บ้านท่ากู่เป็นไปอย่างเรียบง่าย⁴⁹ เพราะคนไทยของบ้านท่ากู่ยุคสมัยนั้น “มันตึก” คือ มีความทุกข์ยาก
เพราะส่วนใหญ่ฐานะยากจน⁵⁰

⁴⁵ สัมภาษณ์นายไส ไชยมาสพงษ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

⁴⁶ สัมภาษณ์อัฐดา ถาถมกู่, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

⁴⁷ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁴⁸ สรุปรจากการสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559.

⁴⁹ สัมภาษณ์นายประเสริฐ คำนิงศิลป์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁵⁰ สัมภาษณ์นางศรี หลวงไผ่, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

(5) การเคลื่อนศพสู่ป่าช้า หลังมีการจัดการศพเรียบร้อยแล้วญาติและเพื่อนบ้านจะ ช่วยกันหามศพ กรณีมัดศพด้วยเชือกหรือเชือกดำแพน จะนำไม้คานเข้าไปสอดที่ห่วงเชือกมัดศพที่เตรียม ไว้ด้วยการแบกที่ปลายคานทั้งสองด้าน ๆ ละคน ส่วนกรณีวางศพบนแคร่ไม้ ก็จะใช้คนสองคน ช่วยกันใช้มือทั้งสองข้างจับคานไม้แคร่ทั้งสองด้าน ๆ ละคน แล้วนำลงบันไดบ้าน แต่กรณีกรณีตาย ร้ายและตายบนบ้านเช่นกรณีของการ “ตายกล่อม” หรือตายทั้งกลม การผูกคอตาย คนไทยของบ้านทาภู จะไม่นำศพด้วยการหามลงบันไดบ้าน แต่จะใช้วิธีเจาะไม้ฝาเรือนหรือเจาะพื้นกระดานบ้านให้มีขนาด พอเหมาะให้นำศพลงมาได้⁵¹ เมื่อศพลงมาจากบ้านเรียบร้อยแล้วก็หามศพมุ่งตรงสู่ป่าช้าทุ่งหก โดยทันที

การหามศพไปป่าช้าทุ่งหกก็ไม่มีมีการแบกคานนำขบวน แต่จะมีคนถือมิด พรำ หรือตะขอ ไว้สำหรับตัดฟันถางทางให้เดินทางไปได้ง่าย เพราะทางเดินระหว่างหมู่บ้านกับป่าช้าห้วยหกเป็นไป ก่อนข้างลำบาก ทางเดินแคบเพียงพอเดินได้ บางครั้งมีการใช้เกวียนในการนำศพไปป่าช้าความกว้าง ของทางเดินก็แทบจะไม่พอจำเป็นต้องถากถางนำหน้าพอให้เกวียนผ่านไปได้สะดวก การฟันถางหญ้านำทางก็ช่วยไล่สัตว์เลื้อยคลานไม่ทำร้ายผู้คนอีกด้วย หากจำเป็นต้องเดินไปในยามหัวค่ำหรือค่ำคืนจะใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดช่วยส่องนำทาง หรือใช้คบไฟที่ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าปลายแยกเป็นแฉกอัดขี้หญ้าใส่ใน กระบอกไฟสำหรับจุดไฟส่องนำทางหรือเรียกว่า “แค່ส่อง” ที่ใช้เชื้อไฟที่เรียกกันว่า “ขี้หญ้า” ทำด้วยไม้ เกี้ยวที่ถูกทุบจนกระทั่งอ่อนและสามารถแผ่เป็นแผ่นได้ ถูกลงไปห่อพันให้แน่นด้วยใบตองดึงให้เป็น แท่งยาวแล้วนำไปอัดใส่กระบอกไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นแฉก การใช้ขี้หญ้าให้ติดไฟ⁵²

ป่าช้าทุ่งหกมีลำน้ำกั้นกับหมู่บ้านทาภู ถูกเรียกกันในขณะนั้นว่าป่าช้าฝัดิบ ตั้งอยู่ด้านทิศ ตะวันออกเฉียงของหมู่บ้าน ความเชื่อเกี่ยวกับป่าช้าของคนไทยของบ้านทาภูในยุคนั้น คือ ป่าช้าต้องไม่ อยู่บนผืนแผ่นดินเดียวกันกับหมู่บ้านจึงต้องหาบริเวณที่มีลำน้ำกั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ที่อยู่ของคนเป็นกับคน ตายแยกกันอย่างเด็ดขาดไม่ต้องให้วิญญาณค้ำถึงสถานที่ที่อยู่เดิมควรไปอยู่แหล่งใหม่และให้ไปสู่ ภพภูมิใหม่หรือไปเกิดในภพภูมิที่ดี⁵³ การที่ป่าช้าทุ่งหกตั้งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับหมู่บ้านนี้เอง ช่วงฤดู ฝนมักจะพบปัญหาน้ำหลากนานนับเดือนจนไม่สามารถหามศพข้ามไปยังป่าช้าห้วยหกได้ เมื่อมีคน ไทยของบ้านทาภูตายในช่วงนั้น หากไม่สามารถข้ามไปสู่สุสานได้ก็จะหามศพไปยังสุสานบ้านปงที่ไกล ออกไปจากหมู่บ้าน กรณีนี้ไม่บ่อยนักหากมีก็จะนำแคร่วางไว้บนเกวียนที่ถอดเรือนเกวียนออกจน เหลือเฉพาะตัวเกวียนและช่วยกันลากศพไปยังสุสานบ้านปง⁵⁴ เคยมีการใช้เกวียนเคลื่อนศพไปยังป่าช้า

⁵¹ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁵² สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁵³ สัมภาษณ์พ่อหลวงอดิศร มีพินัสศักดิ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

⁵⁴ สัมภาษณ์นายประเสริฐ กันธิมาพงษ์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

ทุ่งหูกเหมือนกัน มีการใช้เกวียนเคลื่อนศพไปป่าช้าทุ่งหูก 4 – 5 ศพด้วยกัน ปัจจุบันเกวียนที่ใช้สำหรับเคลื่อนศพยังคงถูกรักษาไว้ที่บ้านของนายไส ไชยมาสพงษ์⁵⁵ มีสภาพดีมาก นอกจากจะเคยใช้สำหรับเคลื่อนย้ายศพแล้วเกวียนเล่มนี้ก็เคยถูกใช้ขนส่งผลผลิตการเกษตรรวมถึงไม้ฟืนโดยใช้วัวเทียม แต่ขณะนี้ยุติการใช้งานแล้วถูกตกแต่งและดูแลรักษาเป็นอย่างดี เจ้าของเกวียนตั้งใจอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นและเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของคนไทยที่บ้านทา⁵⁶

ภาพที่ 4.12 ผู้ศึกษาเข้าสำรวจป่าช้าทุ่งหูกที่ในอดีตเคยถูกใช้ฝังหรือเผาศพคนไทยที่บ้านทา⁵⁶

(6) การบังสุกุลศพ เมื่อศพเคลื่อนถึงป่าช้าทุ่งหูกแล้วจะไม่มีพิธีกรรมทางศาสนา

(7) การฝังศพ/การเผาศพ เมื่อศพคนไทยที่บ้านทาถึงทุ่งหูกแล้ว ส่วนใหญ่นิยมฝังมากกว่าการเผา กรณีตายร้าย โดยเฉพาะการตายทั้งกลมก่อนฝังหรือเผาศพจะต้องนำเอาเด็กออกจากท้องของศพเสียก่อน โดยให้หมอผีใช้มีดที่ลงอาคมมากรีดส่วนท้องแต่ไม่ทราบว่ามีกรบริการรมคาถาอะไร แล้วใช้ปลีกล้วยมาวางคู่กับศพแทนเด็กที่นำออกจากศพเพราะคนไทยที่บ้านทาเชื่อว่าถ้าหากนำศพเด็กออกจากท้องศพมาเลย ๆ นั้นจะทำได้เพราะวิญญาณผู้ตายจะหวงลูกของตนจึงต้องใช้วิธีการแก้เคล็ดด้วยการนำเอาปลีกล้วยมาฝังหรือเผาไปพร้อมกับผู้ตายซึ่งมีนัยว่าปลีกล้วยที่นำมาฝังหรือเผาไปพร้อมกับศพนั้นคือเป็นลูกของผู้ตาย⁵⁷

วิธีการฝังศพ ศพเพศหญิงกับศพเพศชายจะแยกฝังกันคนละด้านของสุสานแต่ปัจจุบันจำไม่ได้ว่าฝั่งใดของป่าช้าทุ่งหูกที่ถูกใช้สำหรับฝังศพเพศชายและเพศหญิง ส่วนการเลือกบริเวณฝังศพจะเลือกบริเวณที่ว่างหรือเห็นว่าเหมาะที่สุด ก่อนจะทำพิธีฝังต้องทำพิธีบอกเทวดาที่ปกปักรักษาพื้นที่

⁵⁵ สัมภาษณ์อัฐธา ถาดมกู่, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

⁵⁶ สัมภาษณ์นายไส ไชยมาสพงษ์, เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559.

⁵⁷ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

ป่าช้าทุ่งหกหรือเจ้าที่เสียก่อน ผู้ทำพิธีคือคนสูงอายุที่ต้องผ่านการบวชเรียนมาแล้วจะทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีแต่ไม่ใช่สัปเหร่อเพราะสมัยนั้นไม่มีสัปเหร่อ⁵⁸ ในขณะที่ทำพิธีจะถือกิ่งดอกไม้มารัดกวาดบริเวณพื้นที่ต้องการจะฝังศพ เรียกว่าการมัดกวาดให้ “ขวัญคนหนี ขวัญผีอยู่” เมื่อเสร็จแล้วก็จะทำการขุดหลุมตรงบริเวณที่กำหนดโดยเป็นแนวพาดทิศเหนือไปทิศใต้ การวางศพในหลุมจะหันศีรษะศพไปทางทิศเหนือ ศพเพศชายจะถูกวางในท่านอนคว่ำ ส่วนศพเพศหญิงจะถูกวางในท่านอนหงายจากนั้นก็ให้นำดินมากลบ เมื่อกลบหลุมศพเรียบร้อยแล้วก็จะช่วยกันหาต้นไม้ขนาดใหญ่มาวางทับที่ปากหลุมศพที่ถูกกลบแล้ว ก่อนที่จะมีการนำฝากรอบศพมาใช้ก็จะหาหนามไม้ไผ่มาสุ่มรอบหลุมแล้วนำฝากรอบศพพร้อมขดดอกไม้มารวมทับไว้ด้านบนบนต้นไม้อีกชั้นหนึ่ง การใช้ขอนไม้ หนามไม้ไผ่วางพาดบนหลุมศพก็เพื่อป้องกันสัตว์ป่าหรือสุนัขไม่ให้มาขุดคุ้ยศพได้⁵⁹ พิธีกรรมงานศพของคนไทยที่บ้านทาภูในป่าช้าทุ่งหกก็จะสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้

วิธีการเผาศพ การเลือกสถานที่เผาก็จะคล้ายกับการเลือกสถานที่สำหรับฝังศพทุกอย่าง การจะเผาต้องช่วยกันไปหาไม้หรือไปตัดไม้ในป่ามาทำฟืนให้เพียงพอ นำขอนฟืนมาวางเป็นชั้นๆ โดยให้สามารถวางศพจากแนวเหนือไปได้ หากศพเป็นเพศชายฟืนจะถูกวางรวม 5 ชั้น ส่วนเพศหญิงซึ่งคนไทยของเชื่อว่ามีปริมาณน้ำในตัวมากกว่าเพศชายต้องใช้ฟืนสำหรับเผามากกว่าจึงวางรวม 7 ชั้น⁶⁰ เมื่อชั้นฟืนเรียบร้อยแล้วนำศพไปวางบนกองฟืนให้ศีรษะศพวางไปทางทิศเหนือศพเพศชายถูกวางในท่านอนคว่ำ ศพเพศหญิงจะถูกวางในท่านอนหงาย เสร็จแล้วก็จะใช้น้ำมันก๊าดราดที่ไม้ฟืนและให้คนสูงอายุที่ทำหน้าที่ในป่าช้าทุ่งหกเป็นผู้จุดฟืนด้วยคบไฟ พิธีกรรมงานศพของคนไทยที่บ้านทาภูในป่าช้าทุ่งหกก็จะสิ้นสุดลงเพียงเท่านี้ มีเพียงผู้ทำหน้าที่ดูแลการเผาไหม้จะดูแลกันจนแน่ใจว่าศพถูกเผาไหม้ทั้งหมดแล้วจึงจะกลับบ้าน เมื่อฟืนสามวันไปแล้วญาติก็จะส่งคนมาทำการเก็บกระดูกรวบรวมใส่ภาชนะที่เตรียมมาใส่กระดูก แต่บางครั้งบางศพก็ไม่ใช้ภาชนะแต่จะนำกระดูกไปวางในบริเวณใดบริเวณหนึ่งของป่าช้าทุ่งหก จะไม่นำกระดูกกลับบ้านแต่อย่างใด⁶¹ จะเห็นได้ว่าการเผาศพนั้นค่อนข้างเสียเวลาในการดูแลและจัดการภายหลังการเผามากกว่าจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่ค่อยนิยมใช้วิธีเผาศพ

มีบางครั้งเมื่อคนไทยที่บ้านทาภูเสียชีวิตในช่วงฤดูน้ำหลากจนไม่สามารถนำศพข้ามไปทำพิธีกรรมที่ป่าช้าทุ่งหกได้ก็จะมีสองทางเลือก คือ เลือกไปฝังศพที่บ้านปงแต่ใช้เวลาในการเดินทางค่อนข้างลำบาก อีกทางเลือกหนึ่งคือ เลือกเผาศพ โดยจะทำการเผาไหม้แม่ทาตรงบริเวณทางเดินไป

⁵⁸ สัมภาษณ์นายประเสริฐ กันธิมาพงษ์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁵⁹ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁶⁰ สัมภาษณ์นายประเสริฐ กันธิมาพงษ์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁶¹ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

ป่าช้าทุ่งหก ส่วนพื้นก็จะหาหรือตัดมาจากเชิงเขาทำบ้านทาภูแทนการไปหาจากริมเขาบริเวณป่าช้าทุ่งหกเมื่อเผาเสร็จแล้วก็จะนำกระดูกทิ้งลงไปในแม่น้ำ⁶²

(8) การอยู่เฮือนเย็น หลังจากทำพิธีฝังศพหรือเผาศพเสร็จเรียบร้อยแล้วที่บ้านของคนตาย จะมีญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงใกล้เคียงมาอยู่เป็นเพื่อนกันมากหน้าหลายตา คนไทยที่บ้านทาภูเรียกกิจกรรมนี้ว่า “เฮือนเย็น” ผู้ที่มาร่วมการอยู่เฮือนเย็นมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้าน ใกล้เคียงและญาติพี่น้อง จะเริ่มมาบ้านศพช่วงหัวค่ำหลังรับประทานอาหารเย็นแล้ว เพราะที่บ้านศพ จะไม่มีการหุงหาอาหารเพื่อเลี้ยงแขกหรือแต่อย่างใด อย่างมากเจ้าภาพจะเตรียมของไว้รับประทานเล่นที่มักเป็นเมี่ยงและน้ำดื่ม⁶³ อยู่จนกระทั่งดึกสักหน่อยก็จะค่อย ๆ ทอยกันกลับบ้าน กิจกรรมในช่วงที่อยู่ด้วยกัน ถ้าเป็นเด็กก็จะชอบที่จะวิ่งเล่นด้วยกันสนุกสนานที่บริเวณลานบ้าน คนมีอายุหน่อยก็จะเข้าไปคุยกับเจ้าภาพศพพูดถึงสาเหตุการตาย รวมถึงการปลอบใจ ปลอบขวัญให้สบายใจ และให้กำลังใจแก่ญาติของผู้ตาย เลยไปถึงการพูดคุยเรื่องสัพเพเหระอื่นๆ อาจมีการละเล่นกันเองในลักษณะร้องเพลงพื้นเมืองเป็นคำว ซอ และเล่าเจ๊ยสนุก ๆ เพื่อให้ทุกคนได้สบายใจได้หัวเราะครื้นเครงกันบ้าง เป็นการผ่อนคลายความโศกเศร้า⁶⁴ แต่สิ่งที่ไม่ขาดเลยในการอยู่เฮือนเย็น คือ จะมีการเล่นการพนันกัน เพื่อเพิ่มความสุขสนานและอาจมีการพนันขันต่อกันบ้างเล็กน้อย การพนันที่นิยมเล่น คือ ไฮโล ถั่วโป เป็นต้น การอยู่เฮือนเย็นช่วงเวลานั้นจะทำกันต่อเนื่องและบางรายยาวนานเป็นเดือนก็เคยมี⁶⁵

(9) การทำบุญที่บ้าน เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่มีไม่บ่อยนักเนื่องจากมีพระสงฆ์ประจำวัดมีน้อย วัดอยู่ไกลจากบ้านศพ และคนไทยที่บ้านทาภูค่อนข้างยากจน จะมีการทำบุญบ้านหลังการตายแล้วก็เฉพาะคน ไทยที่บ้านทาภูที่มีฐานะค่อนข้างดี และคนไทยของกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเริ่มต้นนำพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาหลังจัดการศพที่ป่าช้าทุ่งหกแล้วแต่ก็จะทำพิธีกรรมทางศาสนาหลังทำพิธีกรรมศพแล้วผ่านไปสักเดือนหรือสองเดือน พิธีกรรมที่ทำคล้ายประเพณี “จองอ้อย” คือ เตรียมข้าวซ็องเป็นครวทานแล้วแบกหามไปถวายพระสงฆ์ทำบุญอุทิศให้คนตาย แต่ในช่วงเวลานั้นนับว่าเป็นคนไทยของกลุ่มน้อยที่จะทำบุญให้แก่ผู้ตายหลังทำพิธีกรรมงานศพแล้ว แต่ในระยะต่อมาก็เริ่มเปลี่ยนมาทำบุญที่บ้านเหมือนพิธีสังคหะที่บ้านดังเช่นปัจจุบันนี้⁶⁶

⁶² สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁶³ สัมภาษณ์นายศูนย์ มีพนัสสัก, เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2559.

⁶⁴ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁶⁵ สัมภาษณ์นายประเสริฐ กันธิมาพงษ์, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

⁶⁶ สัมภาษณ์นายคำ อ้ายผง, เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2559.

4.2.2 รูปแบบและพิธีการของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภูใน ปัจจุบัน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2509 เป็นต้นมา พิธีกรรมงานศพของคนไทยของถูกเปลี่ยนแปลงและแตกต่างไปจากอดีตอย่างชัดเจน มีการเปลี่ยนแปลงมาสู่พิธีกรรมงานศพแบบคนพื้นเมืองล้านนา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาจากเหตุผลสำคัญ 2 ประการ คือ

(1) การมีค่าสมาชิกสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ โดยสมาชิกต้องจ่ายเงินช่วยเหลือค่าทำศพ สมาชิกด้วยกันอัตราศพละ 3 บาท ที่น่าจะเริ่มต้นในช่วงนี้เบื้องต้นมีสมาชิกไม่กี่คน หากสมาชิกเสียชีวิตจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าทำศพที่สมาชิกที่ยังมีชีวิตจะช่วยกันสมทบให้เริ่มต้นที่ 3 บาทต่อศพ จนปัจจุบันนี้สมาชิกร่วมสมทบ 20 บาทต่อศพ การได้รับเงินช่วยเหลือรายละ 3 บาทมีส่วนทำให้มีเงินเพียงพอสำหรับการจัดทำพิธีกรรมงานศพสมัยใหม่ได้ 1 วันเป็นอย่างน้อย

(2) ปัญหาเรื่องน้ำท่วมและหลาก เพราะหมู่บ้านทาภูจะประสบปัญหาน้ำหลากเป็นประจำทุกปี แต่เมื่อปี พ.ศ.2508 เป็นปีที่คนไทยของบ้านทาภูจำกันได้แม่นยำว่าหมู่บ้านประสบปัญหาน้ำท่วมใหญ่ และความเสียหายของน้ำทำสะพานของหมู่บ้านขาดเสียหาย เมื่อผู้ศึกษาลงสำรวจพื้นที่บริเวณป่าช้า ทွ่งหกกก็พอสันนิษฐานได้ว่าบริเวณป่าช้าท่งหกกนั้นน้ำท่วมถึงแน่นอนด้วยมีระดับพื้นที่ใกล้เคียงกันกับหมู่บ้านทาภู

ป่าช้าท่งหกกก็ถูกเลิกใช้อย่างถาวรนำไปสู่การเลือกใช้พื้นที่ว่างที่อยู่ทางตอนใต้ของหมู่บ้าน และอยู่ทางทิศใต้ของโรงเรียนบ้านทาภูและเรียกพื้นที่ป่าช้าใหม่ว่า “สุสานบ้านทาภู”

ภาพที่ 4.13 สุสานบ้านทาภู หมู่ 1 สำหรับฌาปนกิจศพคนไทยของบ้านทาภูในปัจจุบัน

ส่วนพิธีกรรมงานศพงานที่เปลี่ยนไปนั้นก็มิมีขั้นตอนเหมือนพิธีกรรมงานศพในปัจจุบัน แต่จะเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปหรือไม่นั้น ไม่แน่ชัดแต่เท่าที่เห็นนายประเสริฐ คำนิงศิลป์ ที่เข้ามาอยู่บ้านทาภูเมื่อหลายสิบปีก่อนและทำหน้าที่เป็นสัปเหร่อคนแรกของหมู่บ้านและปัจจุบันก็ยังทำ

หน้าที่นี้อยู่ พบเห็นพิธีกรรมงานศพแบบเดียวกันกับพิธีกรรมงานศพดังปัจจุบันนี้ของบ้านทาทุ่ง รวมทั้งเห็นการนำพวงหรีดมาแสดงการไว้อาลัยแก่ศพ มีการใช้พลุ ลูกหนู ตะไล เครื่องเสียง และการบรรเลงเพลงเกี่ยวกับงานศพ ขาดแต่เพียงไม่หรูหราดังเช่นปัจจุบัน

สำหรับรูปแบบและพิธีการของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาทุ่งในปัจจุบันมีดังนี้

(1) พิธีกรรมก่อนตาย

คนไทยของบ้านทาทุ่งเมื่ออยู่ในภาวะเจ็บป่วยหนักและมีแนวโน้มเสียชีวิตสูงญาติผู้ป่วยมักนิยมทำ “ตานข้าว” หรือการถวายสะพานตามความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยของบ้านทาทุ่ง คือ เชื่อว่าเป็นสะพานสำหรับให้ผู้ป่วยใกล้ตายมีทางเดินไปภพหน้าด้วยสะพานที่ทำถวายทานให้แก่พระสงฆ์ และพิธีกรรมก็ไม่ได้แตกต่างไปจากพิธีกรรมดั้งเดิมของคนไทยของบ้านทาทุ่ง

ภาพที่ 4.14 คนไทยของบ้านทาทุ่งทำตานข้าวให้แก่ญาติที่กำลังป่วยหนักและมีโอกาสเสียชีวิต
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาทุ่งแก้ว

กรณีที่คนไทยของบ้านทาทุ่งเสียชีวิตในลักษณะตายร้าย หรือ “ตายโหง” โดยเฉพาะการเพราะอุบัติเหตุถูกรถชนตาย ญาติของผู้ตายก็จะกลับมาทำพิธี ณ จุดเสียชีวิตเรียกพิธีกรรมถอน

วิญญาณ เพื่อถอนวิญญาณของผู้ตายให้ออกจากจุดที่เสียชีวิต คนไทยที่บ้านทาภูเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะติดอยู่ตรงบริเวณเสียชีวิตไม่ยอมไปไหน ไม่ไปผุดไปเกิด จึงต้องทำพิธีถอนวิญญาณให้ออกจากจุดที่เสียชีวิตให้วิญญาณไปกับศพและไปผุดไปเกิดใหม่ โดยนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีกรรมถอนวิญญาณ นำธูปเทียนมาปักบนกองทรายตรงที่เสียชีวิต หรือทำเป็นกองทรายปึกตรงรอบกองทราย มีสวดดอก ธูปและเทียนประดับ หรืออาจนำเสตวงพร้อมเครื่องเช่น ไห้วมาวางที่จุดเสียชีวิต และสวดเชิญวิญญาณกลับไปกับศพ

ภาพที่ 4.15 การทำพิธีกรรมถอนวิญญาณคนตายโหงจากอุบัติเหตุของคนไทยที่บ้านทาภู
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

(2) การเตรียมศพ เมื่อคนไทยที่บ้านทาภูเสียชีวิต จะมีการเตรียมศพดังนี้

(2.1) การอาบน้ำศพ เพื่อเป็นการไล่เสนียดจัญไรสิ่งไม่ดีให้ออกจากคนตายไป และเป็นการแสดงความเคารพต่อศพผู้มีวิญญูติอายุมาก และคนไทยเชื่อว่า การอาบน้ำศพจะช่วยไล่เสนียดจัญไรสิ่งไม่ดีให้ออกจากคนตายและช่วยให้ผู้ตายจะได้ไปสู่สุคติ และแต่ก็ไม่ได้จัดการอาบน้ำศพกับทุกศพ โดยเฉพาะคนตายจากโรงพยาบาลจะไม่นิยมอาบน้ำศพกัน ส่วนน้ำที่ใช้สำหรับการอาบน้ำศพนั้น นำส้มป่อย น้ำอบ น้ำหอม มาผสมกับน้ำสะอาด เรียกว่า “น้ำส้มป่อย”

(2.2) การนำศพใส่โลง ญาติของผู้ตายส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีไปซื้อโลงศพที่จำหน่ายทั่วไปมาใช้ใส่ศพ มีบางกรณีที่ญาติผู้ตายจะจ้างช่างหรือสล่าในละแวกใกล้เคียงทำโลงศพให้ แล้วตกแต่งโลงศพให้ดูสวยงามทั้งภายในและนอก บางศพจะไม่นำศพไปใส่โลงที่จัดหาทันทีแต่นำไปใส่ในโลงเย็นที่มีระบบไฟฟ้าสำหรับการควบคุมความเย็นที่วัดทาภูแก้วมีไว้ให้ญาติโยมศรัทธาของวัดหยิบยืม แต่บางศพก็เลือกที่จะวางศพลงในโลงศพที่จัดหาไว้ ส่วนสถานที่ตั้งศพนั้นจะเลือกตามความ

เหมาะสมของสถานที่แต่จะไม่หันศีรษะศพหรือปลายเท้าศพเข้าหาโต๊ะหมู่บูชา และโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยจะตั้งไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ในพิธีซึ่งสูงกว่าอาสนสงฆ์พอสมควรและนิยมหันหน้าโต๊ะหมู่ไปทางทิศตะวันออกแต่ถ้าหากสถานที่วางศพไม่อำนวยก็จะหันหน้าโต๊ะหมู่ไปทางทิศเหนือหรือทิศใต้เท่านั้น ด้านหน้าศพจะวางกระถางไว้สำหรับจุดธูปของมาศพพร้อมที่จุดไฟนำทางที่มักใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดจุดตลอดวันตลอดคืนซึ่งเจ้าภาพต้องหมั่นดูแลไม่ให้ดับแต่ถ้าดับก็ให้รีบจุดให้ติดไฟดังเดิม

ภาพที่ 4.16 ศพที่ใส่โลงเย็นและโลงศพไม้ในช่วงทำพิธีบำเพ็ญกุศลศพ

ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดตากู่แก้ว

(2.3) ปราสาทศพ ในคืนสุดท้ายของการบำเพ็ญกุศลศพ คนไทยที่บ้านตากู่จะนำโลงศพที่อยู่ในตัวอาคารบ้านหรือสถานที่จัดบำเพ็ญกุศลศพมาไว้ที่ปราสาทศพ ที่อยู่ภายนอกอาคารหรือสถานที่จัดบำเพ็ญกุศลศพ ด้วยการไปหาซื้อจากแหล่งผู้รับทำปราสาทศพ แล้วตกแต่งประดับประดาด้วยดอกไม้หรือหลอดไฟให้มีความสวยงาม กลางคืนก็จะเปิดไฟกระพริบแสงระยิบระยับสวยงาม

ภาพที่ 4.17 การนำโลงศพมาตั้งบนปราสาทศพช่วงคืนสุดท้ายของการบำเพ็ญกุศลศพ

ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดตากู่แก้ว

(3) การบำเพ็ญกุศลศพ ปัจจุบันคนไทยของบ้านทาภูจะบำเพ็ญกุศลศพให้แก่ผู้ตาย 1 – 3 วัน ทั้งนี้คนไทยของบ้านทาภูจะควั่นเผาศพผู้ตายไม่ให้ตรงกับวันเสียดตามความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมา คือ จะต้องไม่เผาในวันเก้าก่องและวันพุธ การเลือกวันดีสำหรับการฃาปนกิจก็มีผลต่อการกำหนดระยะเวลาในการบำเพ็ญกุศลศพด้วยเช่นกัน

(3.1) การเตรียมสิ่งของที่เกี่ยวเนื่องกับการบำเพ็ญกุศลศพ ญาติผู้ตายจะทำการจัดเตรียมเครื่องไทยธรรม จตุปัจจัย สำหรับถวายพระสงฆ์ จัดเตรียมโต๊ะหมู่บูชาต้องตั้งไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ในพิธีและสูงกว่าอาสนสงฆ์ แต่ก็นิยมหันหน้าโต๊ะหมู่บูชาไปด้านทิศตะวันออก บนโต๊ะหมู่บูชาประกอบด้วย พระพุทธรูป 1 องค์ กระจ่างรูป 1 ใบ เเชิงเทียน 1 คู่ และแจกันดอกไม้สด 2 แจกัน จัดเตรียมพาน ผ้าบังสุกุล สายสิญจน์และภูษาโยงสำหรับให้พระสงฆ์ทอดผ้าบังสุกุล

ภาพที่ 4.18 ญาติพี่น้องคนไทยของบ้านทาภูช่วยกันเตรียมสิ่งของสำหรับบำเพ็ญกุศลศพ

ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

(3.2) การฟังเทศนาและอภิธรรม ในแต่ละคืนของการบำเพ็ญกุศลศพญาติผู้ตายจะนิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์ธรรมและสวดอภิธรรม เมื่อพระสงฆ์มาถึงสถานที่บำเพ็ญกุศลศพเจ้าภาพนิมนต์พระสงฆ์นั่งลงบนอาสนะ ประเคนถวายน้ำ แล้วดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

(ก) เวลาเจ้าภาพหรือประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยพร้อมประเคนพานดอกไม้หรือขันสืล เครื่องบูชาหรือขันตั้ง

(ข) ปูจ้านนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาเบญจศีล และสมาทานศีล 5 จากพระสงฆ์

(ค) ปู่จ่านอาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาหรือแสดงพระธรรมเทศนาแบบล้านนา

(ง) พระสงฆ์ 4 รูปสวดพระอภิธรรม 1 รอบ ปัจจุบันนี้มีหลายครั้งที่พบว่าการบ่าเพ็ญกุศลศพแต่ละคืน บางคืนอาจมีผู้ประสงค์เป็นเจ้าภาพมากกว่า 1 ราย ก็มักจะเห็นว่าพระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนามากกว่า 1 ครั้งตามจำนวนเจ้าภาพ แต่สำหรับการสวดพระอภิธรรมนั้นแม้จะมีเจ้าภาพมากกว่า 1 ราย แต่ก็สวดพระอภิธรรมเพียงรอบเดียว

(จ) เจ้าภาพหรือเชิญแขกจำนวน 4 คน ทอดผ้าบังสุกุลบนที่กุญญาโยงคนละ 1 ผืน และพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

(ฉ) เจ้าภาพหรือเชิญแขกถวายจตุปัจจัยแด่พระพุทธรูป พระสงฆ์องค์เทศน์ และพระสงฆ์ที่สวดพระอภิธรรมแล้วพระเคนไทยธรรมให้แก่ปู่จ่านอีก 1 ชุด

(ช) พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพหรือแขกร่วมหยาดน้ำ

(ซ) ปู่จ่านนำสวดแผ่เมตตา เป็นเสร็จพิธี

อย่างไรก็ตามการแสดงเทศน์ธรรมและการสวดอภิธรรมนั้น พระสงฆ์จะตกลงกับเจ้าภาพว่าจะใช้วิธีแสดงธรรมเทศนาหรือการสวดอภิธรรมแบบล้านนาหรือแบบปกติทั่วไป ส่วนบทสวดพระอภิธรรมนั้น คือบทพระอภิธรรม 7 คัมภีร์

ภาพที่ 4.19 การแสดงเทศน์ธรรม การสวดอภิธรรมและการมาร่วมบ่าเพ็ญกุศลศพ
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

(4) วันคา คือวันเตรียมข้าวของสำหรับการทำทานหรือทำบุญใหญ่ให้แก่ผู้เสียชีวิตก่อนนำไปฌาปนกิจที่ปกติแล้วเป็นวันก่อนวันฌาปนกิจ 1 วัน ในวันนี้จะมีการเตรียมข้าวของสำหรับการบำเพ็ญกุศลศพกลางคืนและเตรียมสำหรับวันฌาปนกิจในวันรุ่งขึ้น วันนี้จะมีพิธีกรรมที่สำคัญ คือ

(4.1) การเคลื่อนโลงศพมาไว้ที่ปราสาทศพ ในภาคกลางวันของคืนสุดท้ายการบำเพ็ญกุศลศพ เจ้าภาพจะนำศพออกมาไว้ที่ปราสาทศพที่มักตั้งไว้หน้าอาคารสถานที่จัดพิธีบำเพ็ญกุศลศพ หากศพใดที่ใส่ไว้ในโลงเย็นก็จะถูกนำออกมาไว้ในโลงศพที่เตรียมไว้ แล้วนำโลงศพมาตั้งไว้บนปราสาทศพ ตำแหน่งการตั้งปราสาทศพของคนไทยของบ้านทาгүйไม่มีกำหนดข้อห้ามใดเพียงแต่ต้องหันปลายเท้าศพไปทางทิศที่อยู่ของสุสาน การจัดการปราสาทศพเท่าที่พบในปัจจุบัน คือ การประดับประดาด้วยหลอดไฟฟ้าระยิบระยับ ดอกไม้ซึ่งเป็นพวงหรือดอกไม้สดที่ถูกร้อยด้วยดอกทำเป็นพวงด้านหน้าหรือข้างปราสาทศพจะวางกระถางไว้สำหรับจตุรปูขอมมาศพพร้อมที่จุดไฟนำเช่นเดียวกันกับลักษณะที่จัดศพในอาคาร

(4.2) การदानเฮือนน้อย ญาติพี่น้องหรือเจ้าภาพจะสร้างหรือซื้อเฮือนน้อย (บ้านขนาดเล็ก) พร้อมเครื่องเช่นประกอบด้วยของกิน ของใช้ และอาจเป็นข้าวของสำหรับพระสงฆ์สามารถนำไปใช้ได้ โต้ะ แก้ว บาดร เครื่องใช้ไม้สอยอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อการอยู่อาศัย ทำบุญสำหรับทำทานอุทิศส่วนกุศลให้แก่วิญญาณผู้เสียชีวิต การदानเฮือนน้อย คนไทยของบ้านทาгүйเชื่อว่าวิญญาณของผู้เสียชีวิตจะได้รับส่วนกุศลที่เป็นบ้านอันเป็นวิมานที่อยู่หลังความตาย รวมทั้งได้ข้าวของอื่นสำหรับไว้ใช้สอยในสัมปรายภพ

ภาพที่ 4.20 การदानเฮือนน้อยให้แก่วิญญาณผู้เสียชีวิตได้นำไปใช้ในสัมปรายภพ
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อริปัญโญ) เจ้าอาวาสวัดทาгүйแก้ว

(4.3) การฟังเทศนาและอภิธรรม ในภาคกลางคืนยังคงมีการฟังเทศนาและอภิธรรมเหมือนปกติและพิธีกรรมก็คล้ายคลึงกันกับการฟังเทศนาและอภิธรรมในคืนก่อนๆ

(5) การฌาปนกิจศพ

(5.1) การบำเพ็ญกุศลก่อนเผาศพ ช่วงเช้าจะมีพิธีกรรมทางศาสนาก่อนเคลื่อนศพ ไปสู่สุสาน ดังนี้

(ก) เวลาประมาณ 10.00 น. พระสงฆ์มาถึงพิธี (อาจมีการบวชเณรหน้าไฟ แต่กรณีของคนไทยของถ้าลูกหลานผู้ตายเป็นหญิงก็จะนุ่งขาวห่มขาวไว้อาลัยศพเหมือนกันกับการบวชเณรหน้าไฟแต่ไม่มีพิธีรีตรองเหมือนกับการบวชเณรหน้าไฟที่ต้องใช้พระสงฆ์บวชให้) เมื่อเสร็จพิธีเริ่มพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

ภาพที่ 4.21 การบวชหน้าศพและการนุ่งขาวของหญิงเพื่อไว้อาลัยให้แก่ญาติที่เสียชีวิต
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

- (ข) ปู่จ้านนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย
- (ค) เจ้าภาพหรือเชิญแขกประเคนพานดอกไม้และเครื่องบูชา
- (ง) ปู่จ้านนำกล่าวคำอาราธนาเบญจศีล สมาทานศีล 5 จากพระสงฆ์
- (จ) ปู่จ้านกล่าวอาราธนาพระปริตร
- (ฉ) พระสงฆ์สวดมนต์บทัมมะนิยามสูตร
- (ช) ปู่จ้านกล่าวเวณتانแบบล้านนาไทย
- (ซ) เจ้าภาพและญาติๆ ประเคนถวายเครื่องไทยธรรม มี พระพุทธรูป พระสงฆ์ พิธี สามเณร และปู่จ้าน
- (ฌ) พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพและแขกกรวดน้ำตอนที่ประธานพระสงฆ์พิธีเริ่มกล่าวสวด “ชะธา วะริวะหา...” และหยุดกรวดน้ำเมื่อพระสงฆ์รับคำสวดคำว่า “สัพพี ติโย...”
- (ญ) ปู่จ้านให้พรและกล่าวนำคำแผ่เมตตา พระสงฆ์สวดมนต์ก่อนเสร็จพิธีทางพระพุทธศาสนาที่บ้าน
- (ฎ) ถ้าพิธีตอนเช้าจะจัดถวายภัตตาหารเพลแก่พระสงฆ์สามเณร และผู้มาร่วมงานรับประทานอาหารกลางวันไปพร้อมกัน

ภาพที่ 4.22 การทำบุญก่อนเคลื่อนศพไปสุสาน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อริปัญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

(ฎ) เวลาประมาณ 12.30 – 13.00 น. เป็นช่วงการเคลื่อนศพสู่สุสาน ก่อนทำการเคลื่อนย้ายศพออกไปจากบ้านจะมีการสวดถอนวิญญาณคนตายให้ออกไปจากบ้านแต่ในปัจจุบันจะไม่ทำกันทุกศพ หากปรากฏว่าเป็นศพคนชรา ลูกหลานจะไม่นิยมสวดถอนคงมีการสวดถอนกันบ้างเป็นบางศพ การสวดถอนบ้างและไม่สวดถอนบ้างนั้นไม่ทราบเหตุผลว่าทำไมถึงปฏิบัติแตกต่างกันเช่นนั้น แต่เมื่อพิจารณาจากวิธีปฏิบัติมักจะ ไม่สวดถอนกับศพคนไทยที่มีอายุมากหรือเป็นญาติผู้ใหญ่ในบ้านนั้นส่วนศพคนหนุ่มหรืออายุน้อยจะนิยมสวดถอนศพออกจากบ้าน ซึ่งการสวดถอนนั้นคนไทยของบ้านท่ากู่มีความเชื่อว่าเป็นการไล่ถอนจิตวิญญาณของคนตายให้ไปสู่ สุขคติหรือสุภพหน้าที่ดีไม่ให้ไปสู่อบายภูมิ

ภาพที่ 4.23 การสวดถอนก่อนเคลื่อนศพไปสุสาน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อริปัญโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

นอกจากนี้หากศพคนไทยของรายใดมีสามีหรือภรรยา ถือว่าเป็นการตายละคู่ครองของตน รวมทั้งญาติพี่น้องวิญญาณของผู้ตายยังคงมีความผูกพันกับคู่ครองและญาติพี่น้องของตนเองเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ คนไทยที่บ้านทาภูเชื่อว่า ผัว เมียหรือญาติพี่น้องนั้นจะมีความห่วงใย อาลัยระหว่างคนอยู่กับคนตายทำให้เกิดความไม่สบายใจบางครั้งถึงกับกินไม่ได้นอนไม่หลับคิดถึงกันมาก จำเป็นต้องมีการตัดความสัมพันธ์ดังกล่าวด้วยพิธี “ตัดสายผัวเมีย” หรือ “ผ่าจันผี” ก่อนเคลื่อนศพออกจากบ้าน พิธีเช่นนี้จึงเป็นกุศโลบายทำให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ อยู่อย่างสบายใจ พิธีกรรมนั้นบอกให้ทราบว่า ต่างคนต่างอยู่ ผีก็อยู่ส่วนผี คนก็อยู่ส่วนคน และจงคลายความเสียใจในสิ่งที่พลัดพรากกัน

ภาพที่ 4.24 พิธีตัดสายผัวสายเมีย หรือเรียกว่า “ผ่าจันผี” หรือ “ตัดสายผัวเมีย”

ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดทาภูแก้ว

(5.2) การเคลื่อนศพไปสุสาน ด้วยการจูงส่งศพเป็นการช่วยนำทางและเป็นเพื่อนไปส่งผู้ตายเป็นวาระสุดท้ายด้วยการจูงศพไปจนถึงสุสาน การจูงส่งศพจะเริ่มขึ้นหลังจากแขกที่มาร่วมงานบุญกุศลศพครบประทานอาหารกลางวันเสร็จ การลากจูงศพนั้นหัวขบวนจะมีสัปเหร่อเป็นคนแบกตุ้งสามหางเดินพร้อมสะพายถุงข้าวเลี้ยงเมียขนานหน้า ตลอดทางจนกว่าจะถึงสุสานสัปเหร่อจะถือดาบกวัดแกว่งไปตลอด ตามด้วยรูปผู้เสียชีวิต จากนั้นก็จะเริ่มเป็นขบวนนำศพมีพระสงฆ์ถือสายสิญจน์เดินนำต่อมาเป็นญาติมิตร แยกหรือ ตามด้วยปราสาทศพบนล้อเลื่อนมีการชัก จูง ดัน ลากด้วยแขกหรือที่มาร่วมพิธีกรรมมาปณิกแล้วเคลื่อนศพออกจากบ้าน ต่อจากล้อเลื่อนปราสาทศพก็จะเป็นกลุ่มแขกหรือที่มาร่วมงานเดินร่วมขบวนไปจนกว่าจะถึงสุสาน เมื่อขบวนเคลื่อนศพเดินทางไปยังสุสานจะมีการโปรยข้าวตอกดอกไม้ที่ปัจจุบันจะนิยมใช้เหรียญต่างค์ขนาดต่าง ๆ มาทำเป็นรูปดอกไม้เพื่อโปรยแทนหรือโปรยร่วมไปกับข้าวตอกดอกไม้ คติของการโปรยแทนนั้นก็เพื่อเป็นการทำทานแทนคนตาย รวมทั้งเป็นการโปรยเพื่อซื้อหนทางเดินทางผ่านไปให้แก่ผู้ตาย เมื่อถึงสุสานแล้วสัปเหร่อและผู้ช่วยจะเป็นผู้นำข้าวเลี้ยงเมียไปวางทั้งสี่ทิศของเมรุเพื่อบอกกล่าวแก่ผีเจ้าที่ประจำสุสานให้ทราบหรือขอจัดทำพิธีกรรมงานศพให้แก่ผู้ตาย

ภาพที่ 4.25 การหามปราสาทศพไปสุสานเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้ว
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺญ โณ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

ภาพที่ 4.26 การลากจูงปราสาทศพไปสุสานในปัจจุบัน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺญ โณ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

ภาพที่ 4.27 ถวายข้าวเสีียงเมี่ยงและการนำข้าวเสีียงเมี่ยงบอกกล่าวแก่ผีประจำสุสาน
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺญ โณ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

(5.3) การบำเพ็ญกุศลศพในสุสานและการฃาปนกิจศพ ตั้งแต่ตอนเช้าจะมีกลุ่มงานเข้ามาที่สุสานเพื่อช่วยกันจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องประกอบพิธีกรรมบำเพ็ญกุศลและการบังสุกุล เมื่อขบวนศพเคลื่อนถึงสุสานแล้ว จะมีการจัดโต๊ะเพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุลโดยโยงภูษามาที่โต๊ะและให้มีพานเพื่อรองรับภูษาโยง หลังจากนั้นก็จะมีการถ่ายรูปเพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับญาติพี่น้องหรือเพื่อนพ้องสนิทสนมกับผู้เสียชีวิต ใช้เวลาสักครู่หนึ่งมักไม่เกินครึ่งชั่วโมงนับว่าเป็นการให้แขกหรือที่ร่วมขบวนเคลื่อนศพมาได้พักผ่อนรับน้ำเย็นมาดื่มกันให้ทั่วถึงและพักสักครู่รอทำพิธีตามขั้นตอน เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมพิธีกรรมก็จะเริ่มตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(ก) พิธีกรกล่าวทักทายผู้มาร่วมงานเมื่อทุกอย่างพร้อมดำเนินการพิธีกรรมโดยเชิญแขกทอดผ้าบังสุกุล ไตรบังสุกุลบนภูษาโยงที่เตรียมไว้จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาพิจารณาผ้าบังสุกุล สามเณรพิจารณาผ้าบังสุกุล ไตรบังสุกุล ที่ปกติแล้วจะมีลำดับ คือ เชิญแขกมาทอดผ้าไตรเปิดจำนวน 1 ชุด อาจมีไตรรองอีก 2 – 4 ชุด ผ้าบังสุกุลตามจำนวนที่เจ้าภาพประสงค์ และไตรปิดอีก 1 ชุด ในแต่ละรอบก็จะนิมนต์พระสงฆ์เข้ามาพิจารณาผ้าไตรเปิด ไตรรอง ผ้าบังสุกุล และไตรปิด ซึ่งไตรปิดนี้พิธีกรจะนิมนต์ประธานสงฆ์มาพิจารณาผ้าไตรบังสุกุล

ภาพที่ 4.28 ศพถึงสุสาน การวางผ้าไตรบังสุกุลและการชักผ้าไตรบังสุกุล
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

(ข) พิธีกรกล่าวนำคำขอขมาศพและเชิญแขกในงานเดินเวียนขวารอบประสาทศพ 3 รอบ หลังจากนั้นจะช่วยกันนำปราสาทศพขึ้นไปตั้งไว้บนเมรุ

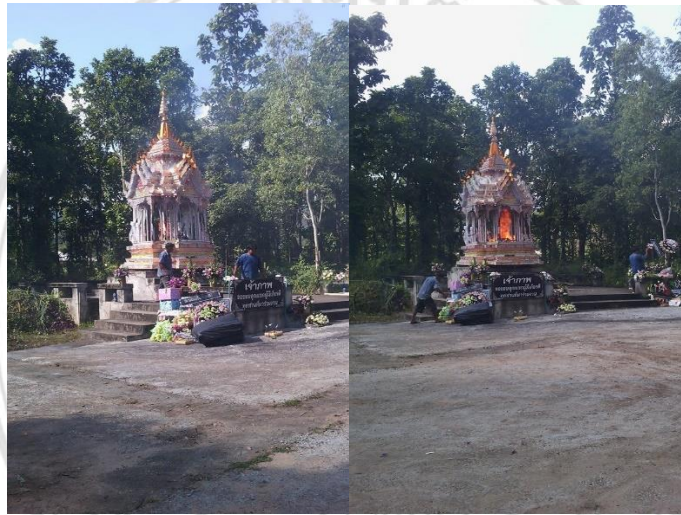
(ค) สัปเหร่อจะนำน้ำมะพร้าวมาล้างหน้าศพ บางศพก็ให้ลูกหลานมาล้างหน้าศพ ในขณะที่นำน้ำมะพร้าวล้างหน้าศพต้องบริกรรมคาถากำกับ “วัคคิ โขติ ทานัง สรีระ มะตะกัง นิพพานัง ปรมังสุขัง” ซึ่งแปลว่า “ร่างกายเราต้องถูกไฟเผาผลาญเป็นเถ้าเป็นถ่าน สู่พระนิพพาน” จากนั้นแล้วให้ลูกหลานหรือแขกหรือมาดูหน้าศพเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อเสร็จสิ้นแล้วก็จะทำการตกแต่ง

ปราสาทด้วยดอกไม้ไฟที่ปราสาทศพ และศพที่ก็จะถูกจัดทำนอนเสียใหม่ตามความเชื่อ คือ จัดศพผู้ชายให้อยู่ในท่านอนคว่ำ ส่วนศพผู้หญิงจะถูกจัดให้อยู่ในท่านอนหงาย

(ง) พิธีกรเชิญผู้ร่วมงานยืนขึ้นเพื่อกล่าวคำไว้อาลัยและสงบนิ่งประมาณ 30 วินาที นิมนต์พระสงฆ์ในพิธีและสามเณรวางดอกไม้จันทน์พร้อมเชิญแจกสุภาพบุรุษขึ้นวางดอกไม้จันทน์ ตามด้วยสุภาพสตรีบนเมรุโดยขึ้นด้านหน้าแยกทางด้านซ้ายและขวากลับมาที่เดิม

(จ) เมื่อวางดอกไม้จันทน์เสร็จแล้วพิธีกรเชิญแขกได้ยืนขึ้นอีกครั้งและเชิญประธานหรือผู้นำชุมชนหรือผู้อาวุโสจุดไฟประชมเพลิง

(ฉ) พระสงฆ์และสามเณรสวดหน้าไฟ ผู้ร่วมงานพนมมือจนกว่าพระสงฆ์สวดจบ

ภาพที่ 4.29 การฉาปนกิจศพ พิธีกรรมสุดท้ายในสุสาน

ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากุ่มแก้ว

หลังจากเสร็จพิธีฉาปนกิจศพแล้วทุกฝ่ายรวมทั้งแขกหรือที่มาร่วมงานศพก็จะเดินทางออกจากสุสานเพื่อกลับบ้าน คงเหลือแต่กลุ่มงานยังคงอยู่คอยดูแลการเผาไหม้ศพจนกระทั่งเห็นว่าศพถูกเผาไหม้สมบูรณ์แล้วก็ค่อยกลับบ้าน ส่วนสัปเหร่อก็หมดหน้าที่ตั้งแต่ศพเริ่มเผาแล้วก็จะกลับบ้านไป และจะกลับมาดำเนินการเก็บกระดูกอีกครั้งหลังจากการเผาไปแล้ว 3 วัน ที่ปากทางเข้า-ออกสุสานเจ้าภาพจะนำภาชนะถึงพลาสติกบรรจุน้ำส้มป่อยตั้งไว้ทั้งสองฝั่งทางออกเพื่อให้แขกที่มา ร่วมพิธีกรรมใช้มือจุ่มน้ำส้มป่อยในถังแล้วมาแตะพรมศีรษะเพื่อไล่เสนียดและสลดความทุกข์โศกที่ ได้เห็นจากการทำพิธีกรรมศพตลอดจนในวันเผาศพไม่ให้คิดตัวเข้าบ้าน เป็นการเสริมกำลังใจให้ ผู้ร่วมงานที่ต้องพบกับภาพแห่งความเศร้าโศกและช่วยทำให้มีกำลังใจ

(6) การทำบุญสังคหะ (การเก็บอัฐิ) หลังเผาศพได้ 3 วัน สัปเหร่อจะทำหน้าที่เก็บกระดูกของศพที่ถูกเผาไหม้จนหมดสิ้นแล้วสัปเหร่อประจำสุสานบ้านท่ากุ่มทำการเก็บกระดูกโดยเลือกจากทุก ส่วนของร่างกายตั้งแต่ส่วนของศีรษะจนถึงส่วนขาใส่ไว้ในภาชนะที่โอ่งเล็ก ๆ ที่เจ้าภาพเตรียมมาไว้

ให้ตั้งแต่วันฉาปนกิจแล้วเก็บไว้ในศาลาของสุสานจะไม่นำเข้าไปเก็บไว้ในบ้านของผู้ตายเป็นอันตราย เพราะคนไทยของเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายควรไปอยู่คนละภพภูมิกับมนุษย์ไปอยู่ในสถานที่ที่ควรอยู่ หรือให้ไปผูกไปเกิดใหม่ ไม่ควรมาผูกพันอยู่กับบ้านเดิมเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่อีกต่อไป กระจกที่เก็บไว้ในสุสานก็จะรอสำหรับการทำบุญร้อยวัน ส่วนที่เหลือสัปรหระจะกวาดกองรวมที่กองจีเข้าข้างเมรุในสุสานแต่อาจมีบางเจ้าภาพเก็บบางส่วนของศพนำไปลอยอังคาร ในขณะที่บ้านเจ้าภาพก็จะจัดทำบุญบำเพ็ญกุศลเรียกว่า “การทำบุญสังคหะ” โดยดำเนินการทำบุญดังขั้นตอนดังนี้

(6.1) เจ้าภาพเตรียมเครื่องบูชาพระรัตนตรัยเหมือนงานมงคลทั่วไป มีด้ายมงคล บาทร หรือภาชนะน้ำมันดี เทียนสีเหลืองสำหรับบาตรหรือภาชนะน้ำมันดี จำนวน 1 เล่ม หล้าคา สำหรับพรมน้ำมันดี เครื่องไทยธรรม ผ้าบังสุกุล กระจก 4 ผืน

(6.2) เมื่อพระสงฆ์จำนวน 5 รูปมาถึงบ้าน เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ปูจ้านกล่าวนำบูชา พระรัตนตรัย ประเคนพานดอกไม้ ประเคนเครื่องบูชา อาราธนาเบญจศีล รับศีล 5 จากพระสงฆ์

(6.3) ปูจ้านอาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาแบบล้านนาไทย

(6.4) ปูจ้านอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์พิธีเจริญพระพุทธมนต์ถึงบทมงคลสูตรว่า “อเสวนา จ พาลานัง...” เจ้าภาพจุดเทียนน้ำมันดีที่บาตรหรือภาชนะน้ำมันดีเสร็จแล้วยกประเคนประธานสงฆ์พิธีและนั่งตั้งใจฟังพระสงฆ์สวดมนต์อย่างสงบจนจบ

(6.5) ปูจ้านกล่าวเวณชาน

(6.6) เจ้าภาพประเคนถวายเครื่องไทยธรรม พระพุทธเจ้า กัณฑ์เทศน์ พระสงฆ์และปูจ้าน พระสงฆ์ทำพิธีอนุโมทนา

(6.7) ปูจ้านให้พรกล่าวนำคำแผ่เมตตา

(6.8) พระสงฆ์ประพรมน้ำมันดี

(6.9) ปูจ้านนำกราบพระ เป็นเสร็จพิธี

(7) การทำบุญ 100 วัน เมื่อครบวันตาย 100 วัน ญาติผู้ตายจะจัดการทำบุญให้แก่ผู้ตาย รวมทั้งสร้างความมงคลให้แก่บ้านให้เจ้าภาพและแขกหรือที่มาร่วมงานอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมนี้จึงไม่ใช่พิธีกรรมในงานอวมงคลตามที่คนจำนวนมากเข้าใจ ก่อนพิธีกรรมเริ่มสัปรหระจะนำกระจกที่เก็บไว้ที่สุสานมาวางไว้หน้าบ้านและโยงสายสิญจน์เข้ามาในบ้านก็ดำเนินการทำบุญ 100 วัน โดยดำเนินการทำบุญดังขั้นตอนดังนี้

(7.1) เจ้าภาพจะเตรียมเครื่องบูชาพระรัตนตรัยเครื่องไทยธรรม

(7.2) พระสงฆ์จำนวน 5 รูปมาถึงบ้านแล้ว เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

(7.3) เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ปูจ้านกล่าวนำบูชา พระรัตนตรัย ประเคนพานดอกไม้ ประเคนเครื่องบูชา อาราธนาเบญจศีล รับศีล 5 จากพระสงฆ์

(7.4) ปู่จ่านอาราธนาธรรม พระสงฆ์จะแสดงเทศนาธรรม 1 กัณฑ์ ส่วนใหญ่นิยมเทศน์แบบล้านนา

(7.5) ปู่จ่านอาราธนาพระปริตร เมื่อเสร็จการเทศน์ของพระสงฆ์แล้วปู่จ่านจะทำหน้าที่อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์รับแล้วสวดพระปริตด้วยบทมงคลสูตร เจ้าภาพจะจุดเทียนน้ำมันต์ที่บาทหรือภาชนะเสร็จแล้วยกประเคนประธานสงฆ์และตั้งใจฟังพระปริตจนจบ

(7.6) ปู่จ่านทำเวณदानมีเจ้าภาพประเคนถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์และปู่จ่าน

(7.7) พระสงฆ์สวดบทอนุโมทนาจนเสร็จสิ้นแล้วปู่จ่านจะกล่าวนำคำสวดแผ่เมตตา คำเมือง

(7.8) ก่อนพระสงฆ์จะกลับวัด ประธานสงฆ์จะประพรมพุทธมนต์แก่ผู้มาร่วมงาน เมื่อเสร็จงานแล้วกระดูกที่เก็บไว้จะถูกนำไปลอยอังคารหรือไปเก็บไว้ในสุสาน ซึ่งเมื่อกว่า 20 ปีที่แล้ว เมื่อเสร็จการทำบุญ 100 วัน โองกระดูกจะถูกนำไปมาเก็บไว้ที่ศาลาวัด จนกระทั่งในระยะต่อมาศาลามีสถานที่ไม่พอสำหรับการเก็บ เจ้าภาพจึงนำไปเก็บไว้ในสุสานหรือบางรายก็นำไปลอยอังคาร

4.2.3 วิเคราะห์คุณค่าและปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านท่ากู่

(1) คุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านท่ากู่

ประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านท่ากู่เมื่อครั้งอดีตบ่งบอกถึงวิถีความเป็นอยู่ของคนไทยของบ้านท่ากู่ ว่ามีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ต้องกังวลอยู่กับเงื่อนไขกิจกรรมในประเพณีและพิธีกรรมงานศพแต่อย่างใด ทั้งนี้เป็นเพราะศพคนตายในสมัยนั้นไม่สามารถรักษาให้คงสภาพได้อยุ่นาน อาจเน่าเหม็น ได้ง่ายถ้าไม่จัดการภายในเร็ววัน ดังนั้นถ้ามีการตายขึ้นในบ้านท่ากู่ญาติของผู้ตายก็ต้องรีบจัดการพิธีกรรมงานศพให้เสร็จเรียบร้อยอย่างรวดเร็วภายในวันนั้นหรือหากมีการตายในช่วงเย็นวันนี้ไม่สามารถจัดการพิธีกรรมงานศพได้ทันทีก็จะรีบจัดการพิธีกรรมศพให้เสร็จในช่วงเช้าของวันรุ่งขึ้นแม้จะการจัดพิธีกรรมงานศพจะยังไม่แสดงออกถึงคุณค่าใด ๆ ให้เห็นแต่แท้จริงแล้วคุณค่าของพิธีกรรมงานศพในยุคนั้นจะมองเห็นได้ในช่วงอยู่เอือนเย็น ส่วนการไม่มีพิธีกรรมอื่นใดเหมือนเช่นปัจจุบัน โดยเฉพาะพิธีการบำเพ็ญกุศลศพด้วยพิธีกรรมทางศาสนาพุทธก็ไม่ใช่ว่าคนไทยของบ้านท่ากู่ในอดีตไม่นับถือศาสนาพุทธแต่อย่างใดเพราะพื้นฐานดั้งเดิมของคนไทยของนั้นนับถือศาสนาพุทธร่วมกับการนับถือผีแต่การไม่นำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาใช้ก็ด้วยเหตุผลว่าในช่วงนั้นของบ้านท่ากู่วัดอยู่ไกลจากชุมชนและมีพระสงฆ์ประจำวัดน้อย

การอยู่เอือนเย็นจะเริ่มขึ้นในวันคำคืนเดียวกับวันที่จัดพิธีกรรมงานศพเสร็จเรียบร้อยแล้วที่ป่าช้าทุ่งหก คือ ช่วงหัวค่ำจะมีเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียง หรือญาติพี่น้องของญาติผู้ตายจะมาพร้อม

พบปะพูดคุยเป็นเพื่อนญาติผู้ตายที่บ้าน รวมทั้งจะมีกิจกรรมเพิ่มความสุขสนาน คลายทุกข์โศกแก่ญาติผู้เสียชีวิต จะมีภาพเหล่านี้ต่อเนื่องหลายวันบางรายนานนับเดือน การอยู่เอื้อนเอ็นของคนไทยที่บ้านท่ากู่ในช่วงนั้นจึงมีคุณค่าด้านความสัมพันธ์ของเครือญาติที่เป็นเรื่องเด่นของสังคมคนไทยของโดยทั่วไป ที่คนไทยที่บ้านท่ากู่ยังคงรักษาไว้ คนไทยที่บ้านท่ากู่ยังคงมีความสัมพันธ์กันในลักษณะความเป็นเครือญาติใกล้ชิดที่ปกติแล้วจะแสดงออกในหลายโอกาส เช่น การเช่นสรวงเลี้ยงผีประจำตระกูลแต่ปัจจุบันเป็นลักษณะของการเช่นไหว้เสื่อบ้านที่มักจะจัดในช่วงปีใหม่ของทุกปี เป็นต้น ซึ่งมาจากพื้นฐานว่าคนไทยของถ้านับถือผีเดียวกันก็นับเป็นเครือญาติเดียวกันจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไปมาหาสู่กันสม่ำเสมอ หากมีปัญหาใด ๆ ก็จะช่วยเหลือกันอยู่เนืองๆ ภาพความสัมพันธ์เครือญาติที่สำคัญที่เห็น ได้จากการอยู่เอื้อนเอ็นนั้นเป็นการส่งและถ่ายทอดคุณค่าดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องและเป็นการรักษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเรื่องหนึ่งของคนไทย

ส่วนพิธีกรรมงานศพของคน ไทยที่บ้านท่ากู่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมแตกต่างไปจากอดีตมากและเป็นพิธีกรรมงานศพที่เดินตามแนวความเชื่อของคนไทล้านนามีการนำพิธีบำเพ็ญกุศลศพด้วยพิธีกรรมทางศาสนามาใช้แต่ตั้งวันตายจนถึงวันฌาปนกิจ แต่คนไทยที่บ้าน ท่ากู่ก็พยายามนำพิธีกรรมในอดีตมาแฝงไว้เป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมงานศพยุคใหม่นี้ด้วยเพื่อบอกว่าสิ่งที่นำมาแฝงไว้นั้นเคยเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมงานศพคนไทยที่บ้านท่ากู่เมื่อครั้งอดีต คือ

(1) การกวัดแกว่งดาบบอกถึงการฉางทางเดินสู่ป่าช้า การที่สัปเหร่อได้กวัดแกว่งดาบไปตลอดทางระหว่างเคลื่อนศพไปสู่สุสานบ่งบอกให้เห็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของพิธีกรรมงานศพคนไทยที่บ้านท่ากู่ในอดีตที่มีการเดินทางไปป่าช้าห้วยหกซึ่งตลอดทางเป็นทางแคบ ถูกปกคลุมไปด้วยแมกไม้ กิ่งไม้ หญ้าคา ต้องมีผู้เดินนำหน้าทำการฉางทางให้ทางกว้างเพียงพอสำหรับการนำศพไปยังป่าช้าแต่ในขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้ร่วมเดินทางจากสัตว์พิษร้ายต่างๆ เป็นต้น

(2) พวงหรีดดอกไม้สด พิธีกรรมงานศพคนไทยที่บ้านท่ากู่ในอดีตนั้นนำดอกไม้มาร้อยเป็นพวงด้วยดอกกล้วยหรือดั่งเช่นปัจจุบันมาวางไว้ที่ฐานทั้งสี่ของเมวควบเพื่อเพิ่มความสวยงามบนแคร่หามศพและเป็นการให้เกียรติคนตาย แต่ปัจจุบันนี้หรีดดังกล่าวถูกนำมาใช้ประดับประดาปราสาทศพแต่จะเป็นหรีดที่ทำกันขึ้นเองคล้ายรูปแบบเมื่อในอดีตการทำเองก็เพื่อบอกความหมายว่าในพิธีกรรมงานศพคนไทยในอดีตไม่มีพวงหรีดสำเร็จรูปจึงต้องช่วยกันทำเช่นเดียวกันกับเมื่อครั้งอดีตแต่ความหมายของการนำไปประดับประดาที่ปราสาทศพมีมากกว่าเดิม คือ นอกจากเพื่อความงดงามส่งดวงวิญญาณผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย

ถึงแม้ว่าจะมีองค์ประกอบของพิธีกรรมเพียงเล็กน้อยแต่ก็ยังคงแฝงถึงคุณค่าแห่งความเป็นคนไทยที่บ้านท่ากู่ที่ยังคงถูกรักษามาจนถึงปัจจุบันด้วยการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้นำไปใช้ในพิธีกรรมงานศพไปอย่างต่อเนื่องต่อไปอีกยาวนาน

นอกจากนี้พิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภูในปัจจุบันนี้ดำเนินการด้วยกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลศพที่ยาวนานกว่าเดิมคือใช้เวลานานที่สุดถึง 3 วัน กิจกรรมบำเพ็ญกุศลศพที่ดำเนินอยู่ในขณะนี้ผ่านการผสมกลมกลืนกับประเพณีและพิธีกรรมงานศพคนไทยล้านนามาอย่างต่อเนื่องแม้จะได้รูปแบบพิธีกรรมงานศพที่แตกต่างจากเดิม แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่า พิธีกรรมงานศพเสร็จสิ้นแล้วการอยู่เฝ้าเฝ้ากลับสูญหายไป แต่ถ้าหากวิเคราะห์ในแง่คุณค่าด้านความสัมพันธ์ของเครือญาติที่เกิดขึ้นจากพิธีกรรมงานศพตลอดตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงวันฌาปนกิจศพกลับมิได้สูญหายไปแต่อย่างใด เพราะช่วงตลอดพิธีกรรมงานศพตั้งแต่วันแรกจนถึงวันฌาปนกิจนั้นเป็นกลับเป็นการเปิดโอกาสให้ญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิต ที่ไปอยู่ต่างบ้าน ได้กลับมาอยู่ร่วมการไว้อาลัยหรือพบปะญาติพี่น้องในวาระสุดท้ายของผู้เสียชีวิต หากถ้าพิธีกรรมงานศพมีเพียงวันเดียวดังอดีตญาติพี่น้องของผู้เสียชีวิตคงไม่สามารถมาร่วมพบปะกันได้อย่างพร้อมเพรียงกันอย่างแน่นอน ด้วยในปัจจุบันคนไทยของบ้านทาภูต้องออกไปอยู่นอกหมู่บ้านทาภูกันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งการออกไปจากชุมชนเพื่อรับการศึกษาในระดับสูงหรือการออกไปทำงานประกอบอาชีพ ดังนั้นการมีพิธีกรรมงานศพหลายวันเหมือนกับพิธีกรรมงานศพคนไทยล้านนาก็มีส่วนช่วยรักษาคุณค่าด้านความสัมพันธ์ของเครือญาติที่เป็นเรื่องเด่นของสังคมคนไทยของบ้านทาภูให้คงอยู่

สรุปคุณค่าของประเพณีและพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภู

(ก) พิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูในอดีตไม่มีพิธีบำเพ็ญกุศลศพด้วยพิธีกรรมทางศาสนาอีกทั้งไม่มีพิธีกรรมอื่น ๆ แฝงอยู่ในพิธีกรรมงานศพเลย เพียงแต่หลังจากการจัดการศพในป่าช้าทุ่งหูกเสร็จเรียบร้อยแล้วตั้งแต่เย็นวันนั้นที่บ้านผู้เสียชีวิตจะมีการอยู่เฝ้าเฝ้า โดยมีญาติเพื่อนบ้านมาอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพงานศพเพื่อให้คลายความโศกเศร้า การอยู่เฝ้าเฝ้านั้นแท้จริงแล้วเป็นการรักษาคุณค่าด้านความสัมพันธ์ของเครือญาติที่เป็นเรื่องเด่นของสังคมคนไทยของโดยทั่วไปที่ถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

(ข) แม้ว่าพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภูปัจจุบันการอยู่เฝ้าเฝ้าจะสูญหายไป แต่มีพิธีบำเพ็ญกุศลศพมาทดแทนตลอดช่วงเวลาย่ำค่ำเพื่อญาติที่อาจใช้เวลาานานที่สุดถึง 3 วัน ซึ่งการบำเพ็ญกุศลศพเป็นพิธีกรรมงานศพแทรกเข้ามาทำให้พิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูเปลี่ยนแปลงไปนั้นเพราะเป็นการผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของไทยล้านนา แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นการรักษาคุณค่าด้านความสัมพันธ์ของเครือญาติที่หายไปจากการอยู่เฝ้าเฝ้ามาอยู่ในพิธีบำเพ็ญกุศลศพแทน กล่าวคือญาติของผู้เสียชีวิตที่อยู่ไกลหรือไปทำงาน ไปศึกษาเล่าเรียนนอกพื้นที่บ้านทาภูได้มาร่วมพบปะกันพร้อมหน้าและได้ช่วยเหลือกิจกรรมงานศพตลอดจนกิจกรรมอื่นๆ ในพิธีกรรมงานศพระหว่างญาติพี่น้องอีกทางหนึ่งด้วย

(ค) พิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภูในปัจจุบันที่มีพิธีการบำเพ็ญกุศลศพด้วยพิธีกรรมทางศาสนานั้นเป็นการสร้างคุณค่าด้านความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่เป็น

ศาสนาหลักของคนไทยองมาแต่ครั้งอดีต เพียงแต่คนไทยของบ้านทาภูในยุคนั้นแม้จะมีวัดแต่ก็อยู่ไกลและมีพระสงฆ์ประจำอยู่ในวัดน้อยมากจึงดูเหมือนคนไทยของบ้านทาภูในอดีตละเลยเรื่องการศึกษาไปบ้าง

(2) สภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภู

สภาพการณ์ของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านทาภูในปัจจุบัน จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตค่อนข้างเด่นชัดคือ การจัดการงานศพที่เรียบง่ายกลายมาเป็นพิธีกรรมงานศพที่ซับซ้อนและมีขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนก็มีรายละเอียดในวิธีปฏิบัติที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นเพราะในทุกขั้นตอนจะเกี่ยวข้องกับความเชื่อและมีพิธีกรรมทางศาสนาผสมผสานกันอยู่ ทั้งที่ในอดีตพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทาภูนั้นไม่มีพิธีกรรมทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเลยแม้แต่ขั้นตอนเดียว อีกทั้งยังไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่ามีความเชื่อใดเข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย แต่เมื่อพิจารณาจากสภาพทางสังคมและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอยู่รอบ ๆ สังคมคนไทยของบ้านทาภู ก็จะทำให้มองเห็นสภาพการณ์ของพิธีกรรมงานศพนั้นเปลี่ยนจากพิธีกรรมพื้นบ้านของคนไทยองมาสู่การเป็นพิธีกรรมงานศพที่ผ่านการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพของคนไทล้านนาไปแล้วค่อนข้างทั้งหมด คงเหลือเฉพาะพิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของคนไทยองบ้านทาภูบ้างเจือปนอยู่ดังเช่นการวางทางเดินไปสู่ป่าช้า และพวงหรีดสดที่ประดับประดาศพนั้นพยายามสะท้อนให้เห็นในอดีตนั้นไม่มีพวงหรีดสำเร็จรูปจึงช่วยกันทำให้เหมือนเมื่อครั้งอดีต

ปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมงานศพคนไทยของบ้านทาภูที่พบในปัจจุบัน คือ พิธีกรรมงานศพของคนไทยองบ้านทาภูแทบไม่เหลือร่องรอยพิธีกรรมในอดีตเลยแม้แต่น้อย คงเหลือเฉพาะสัญลักษณ์บางประการที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของคนไทยองบ้านทาภูเท่านั้นที่แทรกอยู่ในบางกิจกรรมของพิธีกรรมงานศพ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมคนไทยองบ้านทาภู ที่ในอดีตมีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไปสู่ความเป็นสังคมที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนวิธีคิดและมีการผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทล้านนาที่ค่อย ๆ หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนมากยิ่งขึ้นตามกาลเวลาและทำให้คนไทยองบ้านทาภูเปลี่ยนแปลงความเชื่อหรือยอมรับความเชื่อใหม่แล้วนำไปสู่การปฏิบัติที่ถ่ายทอดกันมายาวนานถึง 50 ปีมาแล้ว แต่ถ้าหากมองอีกด้านหนึ่งก็จะทำให้เห็นว่าประเพณีพิธีกรรมงานศพซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของคนไทยองบ้านทาภูได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยของสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่คนไทยองบ้านทาภูยอมรับว่ามีคุณค่า มีความสำคัญ อีกทั้งยอมรับในหลักกรรมหรือการกระทำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุญเรื่องบาปที่เป็นหลักการหนึ่งอันเกิดขึ้นจากคติการทำดีได้ดี การทำชั่วได้ชั่ว ของพุทธศาสนา การให้บุตรหลานบวชเณรหรือเรียกบวชหน้าไฟ ทั้งหมดก็เพื่อให้วิญญาณผู้เสียชีวิตได้พึ่งบุญกุศล คือ ผู้ตาย

จะได้รับผลบุญแล้วเสวยผลได้เป็นเทวบุตร เทวดา หากอยู่ในภพภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์ผลบุญที่ญาติพี่น้องได้ทำและส่งไปให้ก็จะช่วยทำให้พ้นทุกข์เวทนานั้น ประกอบกับสังคมของคนไทยของบ้านท่ากู่ ที่มีการเติบโตในแง่เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้นก็สามารถจัดพิธีกรรมงานศพตามความเชื่อใหม่ได้มากขึ้น แม้ว่าญาติของผู้เสียชีวิตบางรายต้องมีชีวิตอยู่อย่างกะเบียดกะเสียน แต่เมื่อเป็นเจ้าภาพงานศพก็ต้องแสวงหาเงินมาใช้เพิ่มเติมจากภายนอกเพื่อมาจัดพิธีกรรมงานศพตามความเชื่อใหม่ที่ว่าวิญญาณผู้เสียชีวิตจะได้รับอันิสต์ผลบุญจากที่ญาติพี่น้องร่วมอุทิศไปให้ซึ่งก็ช่วยทำให้ญาติพี่น้องคลายความกังวลในภาระหนี้สินนั้นลงไปได้ แต่ถ้าหากผู้เสียชีวิตเป็นบุพการีญาติของผู้เสียชีวิตก็ระลึกว่าได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เหมือนการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาให้แก่บุพการี

ภาพที่ 4.30 การใช้พวงหรีดประดับปราสาทศพและการบวชน้ำไฟให้แก่ผู้ตาย
ที่มา: พระวีระศักดิ์ หลวงไผ่ (อธิปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดท่ากู่แก้ว

สรุปสภาพการณ์และปัญหาของประเพณีและพิธีกรรมการจัดการงานศพคนไทยของบ้านท่ากู่

(ก) หมู่บ้านคนไทยของบ้านท่ากู่มีการเปลี่ยนแปลงทางบริบททางสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยของบ้านท่ากู่ในอดีตอย่างชัดเจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมาจากการเติบโตของชุมชนและอิทธิพลของสังคมภายนอกเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(ข) มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีและพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านท่ากู่จากการทำพิธีกรรมที่เรียบง่าย สมถะ ปราศจากความเชื่อใจเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพมาเป็นพิธีกรรมที่สลับซับซ้อน มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีความเชื่อของคนไทล้านนาเข้ามาเจือปนรวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในพิธีกรรมทางศาสนาพุทธเพิ่มขึ้น

(ค) คนไทยของบ้านท่ากู่พยายามรักษาคุณค่าและอัตลักษณ์ในพิธีกรรมงานศพอยู่บ้างในบางกิจกรรม ได้แก่ ขณะการเคลื่อนศพสู่สุสานสัปเหร่อที่แบกตุ้งจะทำการการกวัดแกว่งดาบไปด้วยตลอดทางนับว่าเป็นการถางทางเดินไปสู่ป่าช้าทุ่งหมกเมื่อครั้งอดีตที่มีแต่ความรกให้เดินทางได้สะดวกและยังเป็นการไล่สัตว์มีพิษไม่ให้รบกวนกระบวนการเคลื่อนศพ และการทำพวงหรีดประดับปราสาทศพ

ที่บ่งบอกว่าเมื่อครั้งอดีตไม่มีการทำหรือจึงช่วยกันทำเพื่อใช้ประดับปราสาทศพให้ดูสวยงาม

(ง) ปัญหาในพิธีกรรมงานศพของคนไทยของบ้านทากู้ปัจจุบันคือ พิธีกรรมงานศพในปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยพิธีกรรมในอดีตเลยแม้แต่น้อยคงเหลือแต่สัญลักษณ์บางอย่างเพื่อกงไว้ซึ่ง อัตลักษณ์ตนเอง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved